

**Студија за вински туризам
во Република Северна Македонија**

Изработиле

Работен тим од ТУРИСТИКА Скопје: Дејан Методијески, Оливер Филипоски, Емилија Тодоровиќ, Милена Талеска, Георги Мичев, Чедомир Димовски, Нако Ташков, Кристијан Џамбазовски, Никола Цуцулески, Младен Мицевски.

Фотографии: Со дозвола на винариите вклучени во истражувањето за потребите на Студијата.

Дизајн: Стојан Каевски

Лектор: Толе Белчев

Република Северна Македонија

Министерство за економија

Republika e Maqedonisë së Veriut

Ministria e Ekonomisë

Сектор за туризам и угостителство
Departamenti i turizmit dhe hotelierisë

Напомена: Оваа студија е изработена според Програмата за развој на туризмот за 2019 година. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Министерството за економија на Република Северна Македонија

ПРЕДГОВОР.....	4
ВОВЕД.....	5
МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИЗРАБОТКА НА СТУДИЈАТА.....	7
I. СВЕТСКИ ТРЕНДОВИ ВО ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ	9
1. Карактеристики на винскиот туризам	9
1.1. Дегустација на вино во винскиот туризам	12
1.2. Вински манифестации.....	14
1.3. Музеи на вино.....	15
1.4. Вински патишта	18
2. Статистика поврзана со винарството.....	20
3. Меѓународни искуства поврзани со винскиот туризам и познати региони за вино во светот	25
II. ПОТЕНЦИЈАЛИ НА ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	41
1. Вински региони	43
2. Законодавна рамка	48
3. Стратешки документи	49
4. Преглед и состојба на винскиот туризам во Република Северна Македонија.....	51
4.1. Вински туризам во Источниот вински регион (Пчиња-Осогово)	52
4.2. Вински туризам во Централниот вински регион (Повардарие)	54
4.3. Вински туризам во Западниот вински регион (Пелагонија-Полог)	57
4.4. Вински манифестации.....	59
4.5. Вински музеи	62
4.6. Вински патишта	64
4.7. Продавници за вино	66
III. МЕРКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОНАТАМОШНИ АКТИВНОСТИ	67
1. Мерки и препораки за усогласување на законската регулатива	67
2. Мерки и препораки за идна промоција на винскиот туризам	67
3. Потенцијални локации за нови вински дестинации	68
4. Потенцијални локации за поставување на инфо табли и патокази за вински туризам.....	69
ПРИЛОЗИ	70
ЛИТЕРАТУРА.....	71

Винскиот туризам е специфичен вид на туризам во светски рамки бележи постојан пораст и претставува значаен дел од туристичката понуда на голем број земји, во најголем дел на земјите со традиција на производство на вино, но и на земјите кои во последните декади ја започнале оваа дејност. Во оваа студија, направена е анализа на потенцијалите на винариите и степенот на развој на винскиот туризам во винските региони во Република Северна Македонија, како би се согледале перспективите за иден развој на винскиот туризам во земјата. Преку истражувањето, утврдена е постоечката состојба на винскиот туризам во земјата преку винариите кои нудат дегустација за туристи, а овој документ ја подобрува недоволната информираност за потенцијалот на винскиот туризам и во сегменти го опфаќа делот за неговата промоција. Студијата, истовремено отвора можност за нови инвестиции во нашата земја за овој вид на туризам преку избор на локации за изградба на нови вински центри.

Основната цел на оваа студија е туристичка валоризација на винските региони и винскиот туризам, како и анализа на винариите кои нудат дегустација за туристи и начините и мерките за нивно подобро вклучување во туристичката понуда на земјата при креирањето на винскиот туристички производ. Специфична цел на студијата претставува мапирање, фотографирање и издвојување на винските региони и винариите како потенцијални туристички атракции, со предлози за идни локации за изградба на нови вински центри.

Студијата, покрај туристичката валоризација на винскиот туризам, дава мерки и препораки за понатамошни активности поврзани со успешниот развој на винскиот туризам, како промоција на винариите, усогласување и подобрување на законската регулатива поврзана со винскиот туризам и поставување на соодветна туристичка сигнализација во винските региони.

Туризмот претставува сектор кој е „успешна приказна“, а во изминатите декади бележи константен развој, што резултира со зголемување на бројот на туристи и остварени ноќевања на светско ниво. Според податоците од Светската Туристичка Организација при Обединетите Нации (UNWTO), доаѓањата на туристи во 2018 година на меѓународно ниво ја достигнале бројката од 1.400 милиони. Туристичката потрошувачка изнесувала 1.700 милијарди американски долари, а туристичката индустрија учествува со 10% во глобалниот бруто домашен производ. Секој десетти вработен човек во светот, е вработен во овој сектор.

Предвидувањата за идниот развој на туризмот се во позитивна насока, приматот како најразвиен туристички регион во светски рамки во периодот кој следува ќе го држи Европскиот континент, каде припаѓа и Република Северна Македонија. Економските бенефити кои ги создава туризмот може да се почувствуваат секојдневно и во Република Северна Македонија. Активностите кои ги презема Министерството за економија и Секторот за туризам и угостителство во насока на создавање позитивни услови за туризмот во земјата во изминатите години се еден од најважните фактори за развој на овој сектор во економијата на земјата. Изминатите години, Република Северна Македонија бележи константен пораст на бројот на туристи и остварени ноќевања. Така, во 2018 година, бројот на туристите изнесува 1 126 935, од кои 37.2% се домашни туристи, а 62.8% се странски туристи. Бројот на ноќевањата во 2018 година изнесува 3 176 808, од кои 53% отпаѓаат на домашните туристи, а околу 47% на странските туристи.

Винскиот туризам (посета на винарии, лозја, дегустација, вински патишта, музеи, манифестации и др.) претставува еден од видовите туризам кои има значаен удел во современите светски тенденции. Прегледот на релевантната современа литературата поврзана со туризмот за потребите на оваа студија, покажа дека, постојат повеќе автори во меѓународни рамки, кои се занимаваат со винскиот туризам и публикувале стручна литература од оваа област во различни земји. Поради оваа причина, во студијата се користат меѓународни искуства и податоци поврзани со светските вински пазари, како и најразвиените вински региони во земјите каде винскиот туризам претставува значаен сегмент.

Винскиот туризам во Република Северна Македонија во последниот период е во пораст, а винариите во винските региони градат капацитети кои се наменети за подобро услужување на туристите. Во земјата постојат три вински региони, во кои 28 винарии нудат можност за дегустација на вино, дел од нив предлагаат угостителски услуги (сместување, исхрана), дополнителни услуги како разглед, прошетка, конференциски капацитети и слично. Во винските региони се организираат разни манифестации со винска тематика, постојат вински продавници, вински музеи и вински патишта.

Земајќи ги предвид современите потреби на туристите во сегментот на запознавање на винската култура, посета на вински региони, дегустација на вино и комбинирање со локална гастрономија, како и зголемената побарувачка во овој сектор, во годишната програма за развој на туризмот на Република Северна Македонија за 2019 година, подготвена од страна на Министерството за економија вклучена е изработка на студија за вински туризам во Република Северна Македонија како туристичка дестинација. Основната цел на студијата е туристичка валоризација на винските центри и начините и мерките за нивно вклучување во туристичката понуда преку подобрување на промоцијата, усогласување на законската регулатива, туристичка сигнализација и изработка на предлози за идни локации за изградба на нови вински центри.

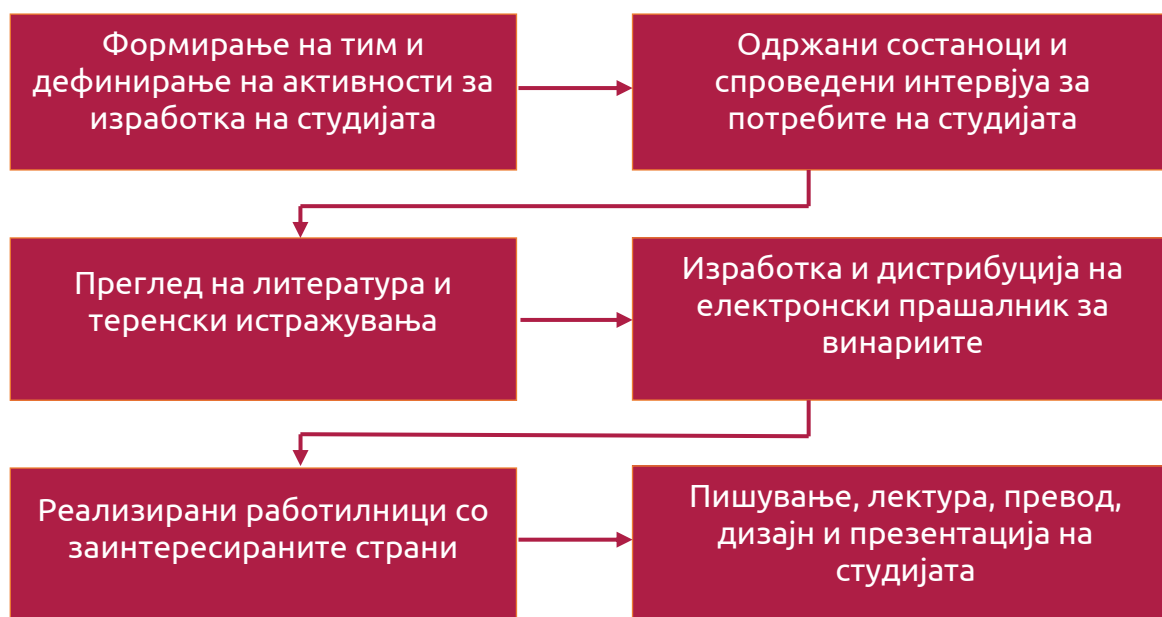
Во Студијата направена е анализа на светските трендови во винскиот туризам и даден е статистички преглед на податоци поврзани со винарството во светот, како и најпознатите светски региони каде има развиен вински туризам. Светските трендови покажуваат генерално зголемување на учесниците во винскиот туризам, а со тоа и приходите во државите во кои истиот е развиен. Тоа секако го привлекува вниманието на меѓународните туристички организации и носителите на туристичката политика на национално ниво во креирањето стратегии за развој и унапредување на винскиот туризам. Светските примери за важноста на винските манифестации, саеми и музеи како дел од винската туристичка понуда, начинот на нивна валоризација, нивната улога во целокупната промоција на винскиот туризам и слично, може да бидат значаен патоказ во развојот на туризмот во Република Северна Македонија и темел за развој на регионални и национални стратегии. Статистичките податоци поврзани со винарството кои се обработени во Студијата ќе дадат претстава за неговиот развој во светот, но и ќе помогне за одредување на местото на Република Северна Македонија на светската винска туристичка мапа. Во продолжение на Студијата направена е анализа на меѓународните искуства поврзани со винскиот туризам и познатите светски вински региони, се со цел да направиме една компарација која ќе ги покаже капацитетите на земјава за развој на виски туризам, можностите за преземање идни чекори и активности во интерес на развој на истиот.

МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИЗРАБОТКА НА СТУДИЈАТА

Целта на оваа студија е да се направи анализа, мапирање и туристичка валоризација на винскиот туризам, преку винариите кои нудат дегустација и дополнителни услуги за туристите во Република Северна Македонија. За потребите на студијата, користена е соодветна методологија која произлегува од специфичните цели, односно позиционирање на винариите и винските региони како туристички атракции, нивна промоција, усогласување на законска регулатива и презентација на потенцијални локации за изградба на нови вински центри.

Студија за вински туризам во Република Северна Македонија е значаен документ кој ги посочува потенцијалите и можностите за туристичко развој на винскиот туризмот во земјата. Во студијата, покрај винариите кои нудат дегустација, анализирани се и винските манифестации, винските патишта, винските продавници, винските манифестации и винските музеи. Чекорите кои беа преземени при изработката на студијата и активности кои беа реализирани се следните: Формирање на тим и дефинирање на активности за изработка на студијата; Одржани состаноци и спроведени интервјуа за потребите на студијата (Министерства, општини, НВО, винарии); Преглед на литература и теренски истражувања; Изработка и дистрибуција на електронски прашалник за винарии кои нудат дегустација; Реализирани работилници со заинтересираните страни; и Пишување, лектура, превод, дизајн и презентација на студијата.

Дијаграм 1. Чекори во изработка на студијата

При изработката на студијата користени се различни истражувачки методи и инструменти како: анализа на содржината на европски и светски студии поврзани со винскиот туризам и винарството; анализа на законската регулатива поврзана со туристичката, угостителска дејност и винарството; анализа на статистички извештаи поврзани со угостителството и туризмот; квалитативни истражувања (работилници со претставници на винариите); спроведување на неструктурирани интервјуа со претставници на локална самоуправа, винарии, Министерство, асоцијација на вина; креативно размислување; теренско истражување на постоечките винарии и вински регион со фотографирање и посета на потенцијални локации за вински центри; посета на вински музеи и вински манифестации; кабинетска анализа на релевантна литература, библиографија и интернет извори; картографска анализа и мапирање на винариите и регионите; дизајн, дистрибуција и анализа на електронски прашалник за винариите кои нудат дегустација за туристи и др.

Студијата е изработена согласно постоечката туристичка политика во нашата земја, консултирајќи ги соодветните планови, програми и стратегии на национално, регионално и локално ниво, како и постоечката законска регулатива.

За потребите на студијата користени се секундарни извори на податоци преку консултирањето на релевантна литература од областа на туризмот и винарството, како и интернетот. Користејќи го интернетот собрани се материјали како национални стратегии и потстратегии за развој на туризмот, регионални и општински програми за развој, закони кои се директно и индиректно поврзани со туризмот и винарството за потребите на оваа студија, кои се анализирани во истражувањето. Главниот метод кој се користи во секундарното истражување е анализа на содржината. Анализа на содржината е истражувачка метода која се користи за систематска оцена на содржината на појавата која се истражува, во нашиот случај содржината на законската регулатива и стратешките документи, како и туристичките потенцијали на винските региони и винариите.

Примарните податоци кои се собрани преку истражувањето поврзано со оваа студија, доаѓаат од електронскиот прашалник и теренските истражувања. Исто така, одржаните состаноци и работилници, како и спроведените неструктурирани (неформални) интервјуа, доведоа до собирање на податоци кои помогнаа при изработката на прашалникот. За потребите на студијата, со претставници на винариите и Асоцијацијата на вина беше направена работилница во која беа објаснети целите на студијата. На оваа работилница, винариите ги дадоа своите препораки кои се составен дел од студијата за вински туризам. Електронскиот прашалник кој е даден во прилог, се користеше како основа за собирање на податоци за винариите кои нудат дегустација и истиот беше поставен на електронската платформа google drive со кратко објаснување на целите на студијата. Истиот содржи 16 прашања и беше испратен по електронски пат до винариите и успешно одговорен од страна на истите. На основа на одговорените прашалници и податоците кои ги добивме од страна на винариите, во студијата се опфатени 28 винарии кои нудат дегустација на вино од трите вински региони во земјата. Теренските истражувања од страна на истражувачкиот тим беа реализирани во текот на неколку месеци. Беше направена посета на винариите, винските музеи и манифестации, винските региони и потенцијални локации за вински центри, а објектите беа фотографирани. Преку теренското истражување, директно можеа да се соберат реални податоци за моменталната состојба, туристичките капацитети и сообраќајната поврзаност на винариите и винските региони, како и да се посетат природните и културните вредности кои се наоѓаат во околина на објектите кои се од интерес на винскиот туризам.

Во целокупниот процес на изработка на студијата, реализирани се неколку координативни состаноци со претставници од Министерството за економија – Сектор за туризам и угостителство, на кои, претставниците од Министерството беа запознаени со тековните и идни активности поврзани со студијата за вински туризам, како истите би дале препораки и насоки за успешна реализација на истражувањето.

I. СВЕТСКИ ТРЕНДОВИ ВО ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ

Винскиот туризам претставува посета и престој во вински региони, дегустација во винарии, учество на вински манифестации, вински музеи и вински продавници. Тој е директно поврзан со консумирањето на вино и претставува дел од винската култура. Во ова поглавје од студијата, обработен е материјалот поврзан со карактеристиките на винскиот туризам, светската статистика поврзана со винарството и најпознатите светски региони кои развиваат вински туризам.

1. Карактеристики на винскиот туризам

Во литературата не постојат универзални дефиниции за вински туризам, а со овој поим се занимавале голем број автори и организации, притоа дефинирајќи го од различни аспекти. Винскиот туризам од страна на некои автори се нарекува и енотуризам. Винскиот туризам претставува вкупност од интерактивни процеси, појави и односи кои настануваат од интересот на посетителите за производството и/или потрошувачката на вино како стил, начин на живот, култура и традиција на одреден вински регион. Поголем број дефиниции за вински туризам се однесуваат на искуствата и мотивите на туристите. Според нив, винскиот туризам е посета на вински региони, лозја, дегустации, винарии, вински фестивали и изложби кои се организираат заради релаксација. Главно, постојат три главни носители на винскиот туризам: произведувачот на вино, туристот – потрошувач и туристичката агенција која ја промовира дестинацијата. Други истражувања, пак, укажуваат на фактот дека одгледувањето винова лоза и технологијата на производство на вино се непосредно поврзани со културното наследство, при што винскиот туризам има слични карактеристики со културниот туризам, затоа што туристите кои се учесници во винскиот туризам и гастрономијата во суштина се и учесници во културниот туризам.

Со развој на винскиот туризам се развива туризмот во дестинацијата, а особено руралните дестинации, преку зголемување на продажбата на вино, градење позитивен имиџ на дестинацијата и зголемување на бројот на туристи. Развојот на винскиот туризам зависи и од туристичката политиката и стратегиите и развојните програми на државата, дестинацискиот маркетинг, туристичките организации и приватниот сектор. Бенефити од развојот на винскиот туризам имаат повеќе чинители на туристичкиот пазар, како што се:

Винската индустрија преку:

- » Зголемување на продажбата на вино;
- » Едукација на посетителите на винаријата и винскиот регион;
- » Привлекување нови пазарни сегменти;
- » Остварување поголеми приходи;
- » Создавање нови деловни соработки;
- » Можност за креирање нови производи.

Дестинацијата со:

- » Зголемување на бројот на туристите, нивната побарувачка и потрошувачка;
- » Развивање позитивен имиџ на дестинацијата;
- » Привлекување нови и задржување на постојните туристи.

Локалната заедница преку:

- » Привлекување нови инвестиции;
- » Развивање нови услужни и забавни содржини;
- » Создавање позитивен имиџ на регионот;
- » Организирање манифестации;
- » Вработување на локалното население;
- » Општ развој на регионот.

Побарувачката во винскиот туризам се состои од најразлични мотиви, искуства, перцепции и очекувања кои се менуваат во зависност од потребите на потенцијалните потрошувачи. Мотивите се движат од купување добро вино, до едукација за начинот на производство, уживање во прошетките во природа, запознавање на локалната храна, и др. Истражувањата покажуваат дека просечениот вински турист е со високо образование на возраст од 45-60 години и е економски независен. Неговата цел не е само да дегустира вино, туку и да се запознае со други луѓе, нивната култура и историја.

Во литературата дефинирани се четири видови вински туристи:

- » Професионалец, личност кој ја познава енологијата, дискутира за детали и прецизно ги одредува квалитетите на виното;
- » Импресиониран почетник, личност која го сака виното, ужива во храната, патува со пријатели;
- » Боем, личност со голема платежна моќ, кој преку виното остварува општествен статус, има основни познавања, ги сака познатите брендови;
- » Алкохоличар, личност која редовно ги посетува винариите, пие големи количини вино, но не ужива во него.

Винската туристичка понуда претставува комбинација на винариите, винските патеки, дестинацијата како атракција, нејзиниот имиџ, и др. Но, за комплетирање на понудата не е доволно само еден производ – вино, туку потребно е развивање и на други форми, како што се руралниот туризам, верскиот туризам, културниот туризам, и др. Винскиот туристички производ во себе треба да содржи елементи од различни носители и само како таков може да се пласира на пазарот како успешна туристичка приказна. На табелата подолу е прикажана

типологијата на производите на винскиот туризам.

Табела 1. Типологија на производите на винскиот туризам

Типологија на производите	Опис на производите
Вински патеки	Обележување на винските региони за посета на лозјата и винариите
Прошетка во лозјата	Означените итинерери овозможуваат откривање на лозјата преку пешачење и нивно разгледување
Изучување на енологијата	Курсеви за запознавање со маркетингот на винскиот туризам, културата, традицијата и технологијата на производство
Посета на вински визби	Запознавање со винските визби и производството на вино
Музеи на виното	Објекти на културата каде се претставуваат светските достигнувања во производството на вино
Фестивали и настани	Настани за зачувување на локалната традиција, промоција на виното, унапредување на пласманот и производството
Стручни презентации, саеми, дегустации и продажни акции	Презентација на вината за комерцијални цели

Успешни примери за развој на винскиот туризам можат да се сретнат насекаде низ светот. Покрај земјите кои се традиционални производители на вино, како: Франција, Шпанија, Италија, земјите како: Аргентина, Австралија, Чиле, Нов Зеланд и Јужна Африка вложуваат огромни средства за развој на винскиот туризам. Во Јужна Африка, туристите кои го посетуваат Кејптаун имаат две основни активности кои треба да ги направат: да се посети националниот парк „Table Mountain“ со жичница и да се посети некој од регионалните вински патишта. Долината Напа, популарниот вински регион во Калифорнија, САД, е регион каде во минатото се произведувале само сливи, а денеска е прераснат во еден од најзначајните и најпосетените вински региони во светот. Најголем дел од туристите уживаат во живописните вински патишта на Напа, бројните винарии и ресторани. Освен дегустацијата на вина и посета на винариите, во Напа се нудат и други туристички доживувања, поврзани со виното: прошетки низ лозовите насади, традиционален ручек на планините, одмор и релаксација во спа центрите, играње голф за винска награда, возење велосипед низ лозовите насади, летање со балон, посета на културни манифестации, еко туризам, доброволни аукции на вино, и др. Некои винарии како дополнителна активност и збогатување на престојот на туристите имаат создадено паркови со птици, места за пикник и скара, разглед на локалното историско наследство, и др.

Податоци од истражувањата на Светска туристичка организација укажуваат на зголемен интерес за винскиот туризам во светски рамки, а кај развиените вински земји претставува голем дел од дополнителниот приход кој го остваруваат винариите.

Табела 2. Број на туристи и вински туризам во избрани земји за 2014 година

Ред. бр.	Земја	Број на туристи кои се директно мотивирани за учество во вински туризам во милиони
1	САД	15
2	Франција	10
3	Италија	5
4	Шпанија	2.1
5	Аргентина	1.5

Од табелата можеме да забележиме дека најголем број на винските туристи се забележуваат во САД и Франција, потоа следуваат Италија, Шпанија и Аргентина. Во овие земји се креирани вински рути или патеки (маршрути) по кои се движат туристите и кои имаат за цел

да ги запознаат посетителите со виното, но и со спецификите на регионот како природно и културно наследство.

Големото значење кое го има винскиот туризам во светски рамки го привлечло вниманието на Светската Туристичка Организација при Обединетите Нации, па оваа организација во изминатиот период успешно организира четири меѓународни конференции наменети специјално во насока на развој на винскиот туризам, и тоа:

- » 1-ва Глобална конференција за вински туризам (7-9 Септември 2016) во Грузија
- » 2-ра Глобална конференција за вински туризам (29-30 Септември 2017) во Аргентина
- » 3-та Глобална конференција за вински туризам (6-7 Септември 2018) во Молдавија
- » 4-та Глобална конференција за вински туризам (4-6 Декември 2019) во Чиле

На овие конференции се дискутирало за поврзаноста на винскиот туризам со културата, традициите, историјата, винскиот туристички производ, поврзување на јавниот со приватниот сектор во винскиот туризам, вински кластери, проекти за развој на вински туризам, одржливост на винскиот туризам, улогата на винскиот туризам во развојот на локалната заедница и др.

1.1. Дегустација на вино во винскиот туризам

Важен аспект за винскиот туризам е дегустацијата на вино која претставува составен дел од пакетот на туристички услуги и претставува основен дел во понудата на туристите. Дегустацијата во винскиот туризам се разликува од професионалните и експертски дегустации на вино, бидејќи целите на двете дегустации се различни. Експертските дегустации имаат за цел да постават професионална оценка на некое вино, да ги класифицираат според квалитет вината, да го посочат степенот на квалитет и соодветност со категоријата и името на одредено вино, дегустацијата кај винскиот туризам има сосема различна цел – таа претставува туристичка услуга, каде основната цел е на туристите да им се презентираат вина и да бидат запознаени со органолептичките својства во определена атмосфера и со потребна информација поврзана со дегустацискиот сет. Објектите во винариите каде се прави посетата на туристите главно можат да се поделат на два основни дела: објекти пред винаријата (каде се одвива дегустацијата и дополнителните активности како разглед и релаксација) и објекти за производство (каде се одвива производниот процес со машини и опрема).

Дегустацијата на вино како основен елемент во понудата на винскиот туризам има свои карактеристики кои се однесуваат на следното: избор на вино за дегустација, сала за дегустирање, спроведување на дегустацијата и дополнителни активности.

Избор на вино за дегустација. Изборот се одредува од страна на организаторот на винскиот туризам (фирма, винарија, туристичка агенција или туроператор, и др.) и претежно е во рамнотежа со побарувачката на клиентите и на регионот во кој се спроведува дегустацијата. Се нудат една или повеќе комбинации на вина за дегустација, кои креираат една или повеќе понуди на цена. Во составот се вклучуваат традиционални за регионот или винаријата вински асортимани.

Сала за дегустација. Салите за дегустација кај винскиот туризам не се исти со оние каде се врши професионална дегустација на вина (осветлување, влага, шум, бои, одобрување, работни маси), а постои идеја да биде создадена специфична винарска атмосфера – ентериерот да е поврзан со историјата, митологијата и фолклорот на виното, со гроздоберот, техниките и технологиите на производство на вино и со спецификите и карактеристиките на винаријата и на визбата. Вообичаено салата е специјално наменета за дегустација на туристите или ресторан во состав на винаријата. Не треба да се користи ресторан или менза кои е наменети за исхрана на вработените во винаријата.

Спроведување на дегустацијата. Масата за дегустација е наместена за оваа пригода пред да пристигнат гостите. По заземање на местата од страна на гостите, дегустацијата ја води специјалист (енолог, технолог, сомелиер, и др.). Најпрво тој ги запознава туристите со правилата на дегустација. Прави кратко објаснување за вината кои ќе се дегустираат. Во некои програми се предвидува во водењето на дегустацијата да учествува и гостин избран од групата кој ќе влезе во улога на водител. Во случаи кога групата туристи има големи познавања од виното, тогаш се пристапува кон професионална дегустација. Дегустацијата зависи од профилот на туристичката група – дали се консуматори со скромни познавања од виното или се вљубеници во винската култура и виното за нив е хоби. Енологот треба да биде подготвен на соодветно сценарио, во зависност од клиентите во винскиот туризам. Се организираат и тематски дегустации „Храна и вино“, се послужуваат различни јадења и се коментира комбинирањето на вино и храна. Исто така, можат да се организираат и дегустации на тема „Здравје и вино“.

Дополнителни активности. Дегустацијата е дел од целосната туристичка програма. Тематски поврзани со неа се: запознавање со понудата и асортиманот на винаријата; запознавање со техниките и технолошкиот процес на производство на вино; разгледување на виновите лози и информации за нив – набљудување, гроздобер, и др.; продавница и продажба на вино, и др. Понекогаш, во овие дополнителни активности се вклучува и анимацијата или фолклорни програми за забава на посетителите. Разгледот на винаријата е особено интересен за туристите, доколку станува збор за винарии кои имаат долга историја. При една посета на винарија во Бордо, сопственикот на винаријата баронот Philippine de Rothshchild, на посетителите им изјавил: „Производството на вино е многу едноставен бизнис, тешки се само првите 200 години“.

1.2. Вински манифестации

Винските манифестации се важен сегмент на винскиот туризам. Како позначајни манифестации ќе ги издвоиме винските празници, винските саеми и винските базари. Винските манифестации имаат широка распространетост низ светот, во основа се организираат и спроведуваат во земјите со развиено винарство.

Празници. Винските празници се едни од основните елементи на туристичкиот производ на винскиот туризам. Познавањата на вакви празници ја дополнуваат винската култура на сомелиерот. Многу од овие празници имаат долгогодишна традиција, особено во земји и региони со развиено винарство и туристичка дејност. Во основа на овие празници се наоѓа култот кон Дионис, подоцна Бакус, а во православие то свети Трифун. Традиционално, свети Трифун се прославува од страна на лозарите во февруари, со активности поврзани со закројување на лозјето. Празниците поврзани со виното предизвикуваат голем интерес и посетеност, особено кај странските туристи. За нив овие празници имаат силно позитивно дејство, бидејќи даваат можност да се запознаат со типични елементи од националните обичаи и обреди, како и локален фолклор. Елементите од обичаите кај календарските празници можат да бидат искористени при креирањето на анимациски програми за туристите кои го збогатуваат престојот и програмата.

Вински базари и манифестации. Винските манифестации, панаѓури и базари се исто така интересен елемент на понудата на винскиот туризам и голем потенцијал за привлекување на посетители. Се организираат на отворено или затворено и во најголем дел служат за забава на посетителите, дегустација и продажба на вино, комбинирање на вино и храна, како и организирана музичка програма за забава на посетителите.

Саеми за вино. Саеми за вино претставуваат дел од промотивната кампања и рекламата на самите винарии, но во исто време привлекуваат голем број посетители и вљубеници во виното. Саеми најчесто се организираат во затворени или отворени специјализирани саемски хали и објекти наменети за презентација преку штандови, каде производителите ги рекламираат и објаснуваат своите производи. Овие саеми се проследени со дегустации и комбинирање на храна и вино, како и намалени цени на производите. За излагачите, саемот претставува можност за промоција на производите и услугите на претпријатието, односно различното вино. Од аспект на организаторот, саемот е начин за изнајмување на просторот, а од страна на посетителите саемот е можност за преглед и купување на одреден производ или услуга, во конкретниот случај запознавање со вино, дегустација и купување. Саеми за вино се места каде винариите можат да ја збогатат својата база на контакти и да го позиционираат својот бренд. Едни од најголемите и најпознати саеми кои се организираат во светот се следните:

- » International Bulk Wine and Spirits Show, кој се одржува во Лондон, Велика Британија (предназначен за наливно вино);
- » VinItaly, кој се одржува во Верона, Италија (повеќе од 150.000 посетители од цел свет, 4.000 излагачи на површина од 90.000 метри квадратни);
- » ProWein, кој се одржува во Дизелдорф, Германија (повеќе од 50.000 посетители од цел свет, 6.000 излагачи на површина од 67.000 метри квадратни);
- » VinExpo, кој се одржува во Бордо, Франција (повеќе од 48.500 посетители од цел свет, 2.350 излагачи);
- » China International Wine and Spirits Exhibition, кој се одржува во Гванжу, Кина (повеќе од 50.000 посетители од цел свет, 2.000 излагачи на површина од 50.000 метри квадратни);
- » The Wine and Spirit Wholesalers Association Convention - Орландо, САД;
- » Wine and Gourmet Japan, кој се одржува во Токио, Јапонија.

Овие саеми се од меѓународно значење, а покрај нив можеме да ги споменеме и саемите посветени на вино кои се организираат во Пловдив и Белград. Саемите се настани со одредено времетраење кои се одржуваат со цел да се обезбеди место за промоција и продажба на стоки или услуги. Тие се места каде се среќаваат понудата и побарувачката, а ги среќаваме уште од древноста. Изградената инфраструктура за потребите на саемите е од големо значење за развојот на оваа дејност, а поголемите саемски центри се наоѓаат во развиените земји во Европа, САД и Азија. Главните учесници во саемите се саемските организации, излагачите и посетителите. Саемите претставуваат можност за винариите да ја презентираат својата понуда на пошироката светска јавност.

1.3. Музеи на вино

Музејот претставува установа која се грижи за збирки на артефакти и други предмети од научно, уметничко, културно или историско значење и ги става на располагање за јавноста во витрини или други поставки кои можат да бидат трајни или привремени. Поголемите музеи се сместени во најважните градови во земјите и светот, а оние со локално значење се среќаваат во помалите градови и руралните подрачја. Постои најразлична поделба и видови на музеи, а во интерес на овој учебник се винските музеи. Музеите посветени на виното се среќаваат во малку земји низ светот како Франција, Шпанија, Португалија, Кина, Италија, Бугарија, Србија, Република Северна Македонија, Грција, и др.

Музеј на виното во Плевен. Музејот на виното е основан во 2008 година во градот Плевен како јавно-приватно партнерство. Сместен е во пештера на заштитената локација на Кајлака, во близина на вештачкото езеро Тотлебенов Вал. Пештерата се состои од пет галерии со површина од 650 м². Музејот е опремен со две сали за дегустација, историски дел и винска изложбена сала каде можат да се видат над 6.000 вина од цела Бугарија, од кои најстарите се над 100 години. Во колекционерската збирка на музејот можат да се видат најразлични предмети поврзани со лозарството и виното, да се научат интересни работи за винската технологија и виното и да се дегустираат и купуваат шишиња со вино од различни сорти. Музејот е отворен во Плевен, поради богатата историја на овој регион поврзана со лозарството и производство на вино. Имено, првото средно училиште за лозарство и винарство е отворено тука во 1890 година, а во 1902 година е основан Националниот институт за вино.

Музеј на лозарство и вино во Александровац. Музејот на лозарство и вино Александровац се наоѓа во винарската визба на Земјоделското училиште во Александровац, која е изградена во 1924 година и на уникатен начин го претставува овој благословен вински регион на Србија

и познатата метропола на лозата и вината на Србија – Жупа од Александровац. Музејот на лозарство и вино вешто елаборира, собира, објавува и организира разни артефакти во кои се претставени долгите лозарски традиции на винскиот регион Жупа. Отворен е во 2010 година и има постојана изложбена поставка поврзана со винарството во овој регион.

Одлуката за организирање на ваков вински музеј во Александровац е поддржана од различни причини, како: милениумската традиција на винарство, локацијата и значењето на регионот Жупа во производството на вино на национално ниво, лозовите насади на Жупа кои покриваат околу 3.000 хектари што го прави најголемото винско подрачје во Србија, богатиот асортиман на лозови насади од каде доаѓаат одлични вина и вина со географско потекло, генерации на локалното население на Жупа кое со векови е поврзано со винарство и производство на вино, постоење на традиции на вината Жупа која е позната по најсовременото производство на вино, неколку десетици мали винарски визби кои произведуваат и го задржуваат виното во Александровац и околните села. Првите лозови насади тука се формирани во 1891 година (меѓу првите во Кралството Србија), на имот од 40 хектари, а потоа било основано и Лозарско-овоштарско училиште со семинарија во 1921 година, кое ја задржало долгата традиција на лозарството и винарството во овој регион.

Музеј на вино и трговија на Бордо. Здружението „Bordeaux Historia Vini“ стои зад иницијативата за отворање на Музејот за вино и трговија на Бордо во 2008 година, кој се наоѓа во градот Бордо. Сместен во три визби, музејот претставува збирка на уникатни историски предмети, многу сведоштва за минатото и сегашноста. Во музејот има неколку панели и информативни документи кои ја објаснуваат трговијата со вино во Бордо, од еволуцијата на трговецот на вино од средниот век од винарската привилегија на Бордо до денес со работата во винариите и извозот. Во Музејот се опфатени неколку главни теми:

- » Објаснување на трговскиот систем на вино од Бордо: гледање на имотот, посредување, тргување благодарение на бројни артефакти, модели и 2D реализациите;
- » Историјата на големите трговски семејства од 18-ти и 19-ти век е прикажана преку семејни документи и сведоштва, а не заборавајќи ги новите трговци што се развиваат во Бордо;
- » Различни класификации: од престижната класификација на Наполеон III во 1855 година, до понови регулативи;

- » Револуцијата на сулфур и процесите на стареење што се практикувале во подрумите на Шартрони;
- » Пристаништето Бордо и извозот на вино се илустрирани со различни артефакти, документи и други акти.

Во музејот има и дегустација на вино, како и продавница која се наоѓа во стариот дел на зградата. Музејот организира различни привремени изложби (слики, скулптури, итн.) во главната визба на музејот.

Музеј на вино во Санторини. Овој музеј е сместен во внатрешноста на природна пештера осум метри под земја, 300 метри долг, во формата на лавиринт. Музејот на виното се наоѓа на островот Санторини во Грција и припаѓа во сопственост на семејството Коцујанополис (Koutsoyannopoulos), на кои им било потребно 21 година да го финансираат и изградат објектот. Музејот ја прикажува историјата и љубовта кон виното на жителите на Санторини во периодот од 1660-1970 година. На посетителите на располагање им стои аудио-водич за музејот кој е достапен на 14 јазици. Ретките експонати, вклучувајќи ги машините и алатките за производство на вино, подредени по начин на кој ги презентираат техниките на винификација во минатото, се мошне атрактивни за посетителите. На крајот на турата низ музејот, посетителите се поканети да направат дегустација и да пробаат четири вина произведени од винаријата Koutsoyannopoulos во просторијата за дегустација.

Музеј на вино во Калифорнија. Музејот е отворен во 2016 година во Санта Роса, Калифорнија и располага со девет галерии на површина од 4.000 квадратни метри, каде што се прикажани интерактивни и извонредни експонати поврзани со американската винска индустрија. Овој музеј е колекционерски, го отворил Jim McCormick после 30 години собирање на артефакти поврзани со производството на вино. Идејата на Џим била да го зачува и презентира винското наследство во Калифорнија, да ги едуцира посетителите за одржливо одгледување на грозје и комбинирање на храната и виното. Во музејот има можност да се вкусат вина преку избор на калифорниски вина преку неформални сесии за дегустација и обуки. Калифорнискиот музеј на виното служи и како центар за винската заедница каде се одржуваат форуми, предавања, часови, семинари, и други настани. Колекцијата на музејот собрана од сопственикот кој е долгогодишен колекционер, трговец со антиквитети и специјалист за вински и витукултурни артефакти, содржи повеќе од 1.000 историски артефакти. Голем дел од самата колекција е каталогизирана и ставена на продажба.

Музеј на вино во Торџано. Овој музеј на вино кој се наоѓа во Торџано, Италија е основан по идеја и креација на Џорџо и Марија Лунгароти во 1974 година и веднаш се здобил со признанија за оригиналноста и квалитетот на неговите збирки. Со изложбата на археолошки наоди, уметнички дела и етнографски збирки кои ги илустрираат винарството и винификацијата, музејот нуди вистинско патување низ времето и раскажува пригодна приказна, полна со магични и неочекувани толкувања кои ги откриваат илјадниците аспекти на виното: енергична храна ценета по својот вкус и стимулирачки својства, скапоцен производ за размена, незаменлив протагонист на симпозиумот, елемент кој ги карактеризира религиозните ритуали и повторлива состојка во фармацевтските препарати. Музејот е наменет за љубителите на уметноста, културата и убавото живеење кои сакаат да ја дознаат или да ја откријат длабоката историјата на виното. Со своите збирки, поткрепени со научни истражувања и музеографска структура, музејот придонесува за откривање на културата која се крие зад потрошувачката на вино.

Музеј на вино во Бароло. Музејот на вино кој се наоѓа во Бароло, Италија е отворен во 2010 година и се смета за најиновативен италијански вински музеј, како и еден од најважните во светот. Објектот се наоѓа во регион познат по своите вина (Пиемонт), сместен во замок со историја која датира повеќе од 1.000 години. Создаден е од дизајнерот Франсоа Конпино со идеја да биде интерактивно патување низ културата и винските традиции, покажувајќи како виното влијае врз цивилизацијата и уметноста. Во музејот, посетителите ја започнуваат

обиколката од првиот кат која завршува во полу-подземните простории на замокот. Музејот нуди и аудио тури и винска дегустација, како и кастамизирани посети.

Музеј за винска култура Виванко. Музејот за винска култура Виванко се наоѓа во Ла Роха, Шпанија. Сместен е во зграда со површина од 4.000 квадратни метри со шест простории и еден екстериер, посветен на вреднување на односот меѓу човекот и виното со над 8.000 години историја. Целта на музејот е посетителите да се едуцираат, учат, шират познавања и да комуницираат со виното како цивилизиран елемент. И сето тоа преку уметност, чувствителност, почит и иновативност. Овој музеј важи за една од големите икони на културата на виното во светот. Покрај постојаните изложбени сали, музејот располага со сала за привремени изложби, а надвор, во градината на Бахус, има збирка винова лоза која може да се пофали со повеќе од 220 сорти од целиот свет.

Музеј на вино во Макао. Музејот на вино во Макао (полуостров во Кина) е отворен во 1995 година. Изложбениот простор од 1.400 квадратни метри е поделен на три области кои се фокусираат на историски интерес, винарска визба и изложби, користејќи мапи, текстови и фотографии за да се доживее историјата на вината од оваа земја. Бидејќи бил португалска територија до 1999 година, културата на Макао е мешавина од португалски и кинески влијанија. Во овој музеј се сместени околу 1.143 различни вина, 1.115 португалски и 28 кинески, со вино од 1815 година, кое е најстариот експонат на изложбата. Музејот дава осврт и презентирани се историјата и технологијата за производството на вино во Португалија и Кина. Најважните обележја на музејот, покрај винската колекција, се изложените регионални носии од Португалија.

1.4. Вински патишта

Винските патишта или рути се едни од првите аспекти кои произлегле од потребата за вински туризам. Винскиот туризам и винските патишта за прв пат се јавуваат во 1930-тите години на минатиот век, кога во Франција и Германија биле креирани вакви патишта како би им помогнале на локалните производители и регионот да ги популаризираат своите вина преку посета на туристи. Во тоа време, сè уште не станувало збор за вински туризам, затоа што винските патеки не биле доволни за развивање на туризмот.

Слика 1. Шематски приказ на компонентите на винска рута преку примерот на Алзас (Франција)

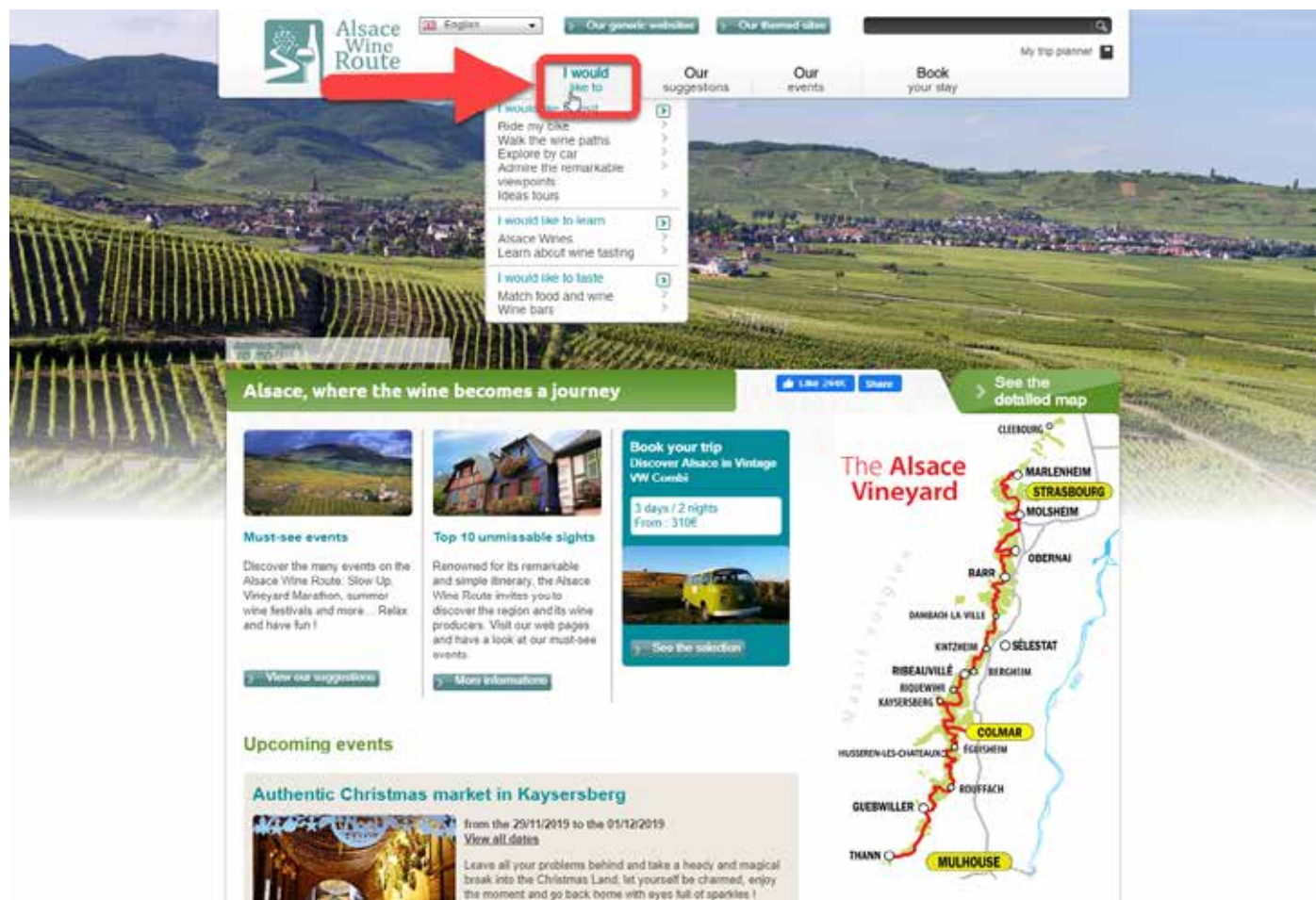

Винските патеки во Калифорнија и Јужна Африка се формирани многу подоцна како делови или како туристички аранжмани, а винскиот туризам како концепт бил препознаен како унија меѓу бизнисот со вино и туристичката понуда. Во Европа, иако винските патеки биле креирани за посетителите, мал број од нив биле отворени за винските туристи, односно само мал дел организирале тури и дегустации на нивните производи и истите ги продавале на лице место. Кон крајот на 1990-тите години, од страна на винската индустрија и академската јавност биле организирани меѓународни конференции за вино и туризам кои го привлечеле вниманието за винскиот туризам. Виното и туризмот отсекогаш биле поврзани, но дури последните дваесетина години се согледува корелацијата во функција на туристичката индустрија, за која виното претставува битен елемент за привлечност на дестинацијата.

Винските рути се таков вид на туристички производ кој е наменет за посетителите и љубителите на вино и вклучува одредена патека по која се движат туристите, винариите кои можат да се посетат на таа патека, како и природното и културно наследство на регионот. Во основа, винската рута опфаќа дадена линија на движење на туристите во определена територија. Винската рута ја сочинуваат следните компоненти: територија на рутата или географски опфат, самата рута со својата почетна и крајна точка и точки на интерес застапени во рутата односно објекти за посета, престој и др.

На слика 1, даден е шематски приказ на компонентите на винската рута Алзас во Франција. Оваа винска рута има изработено сопствена веб страна на која се рекламираат сите активности поврзани со рутата кои се достапни на туристите, како што е прикажано во слика 2. Тоа се широк спектар на понуди наменети за туристите како сместување, исхрана, винарии, дегустации, дополнителни активности, манифестации, музеи и др. Оваа винска рута располага со активности и насоки за посета на рутата наменети за различни групи на посетители, како туристи со велосипеди, возрасни, семејства со деца и др.

Слика 2. Официјалната веб страна на винската рута Алзас (Франција) со активности наменети за посетителите

Извор: <https://www.alsace-wine-route.com/>

Државите, покрај приватниот сектор, исто така прават промотивни кампањи за креирање и промовирање на вакви рути. Во Италија, законската регулатива од 1999 година, ги дефинира винските рути како итинерери креирани во географски области каде се произведува квалитетно вино. Во Франција, голем број од винските рути се наоѓаат покрај реки и за нивната реализација се користи и комбинација со бродски – речен транспорт. Покрај развиените вински регион на стариот свет, како и земјите од новиот свет, винските патишта силно се рекламираат од страна на земји како Грција, Бугарија и Србија.

Главната идеја на винските патишта е да се привлечат туристи во винскиот регион преку понуда на многубројни дополнителни активности покрај основната, дегустација на вино и посета на винарии. За да се оствари оваа цел, постои потреба од вклучување на поголем број чинители во понудата на рутата, изработка на веб страна и понуда, мапи, соработка со објекти за сместување и исхрана, дополнителни активности и дејности, природно и културно наследство, изработка на мобилна апликација за рутата, и слично.

Покрај националните, во Европа постојат меѓународни вински рути и региони, а Република Северна Македонија е дел од ваква рута преку европската иницијатива „Итер витис Балкан“, која вклучува различни патеки на културата.

2. Статистика поврзана со винарството

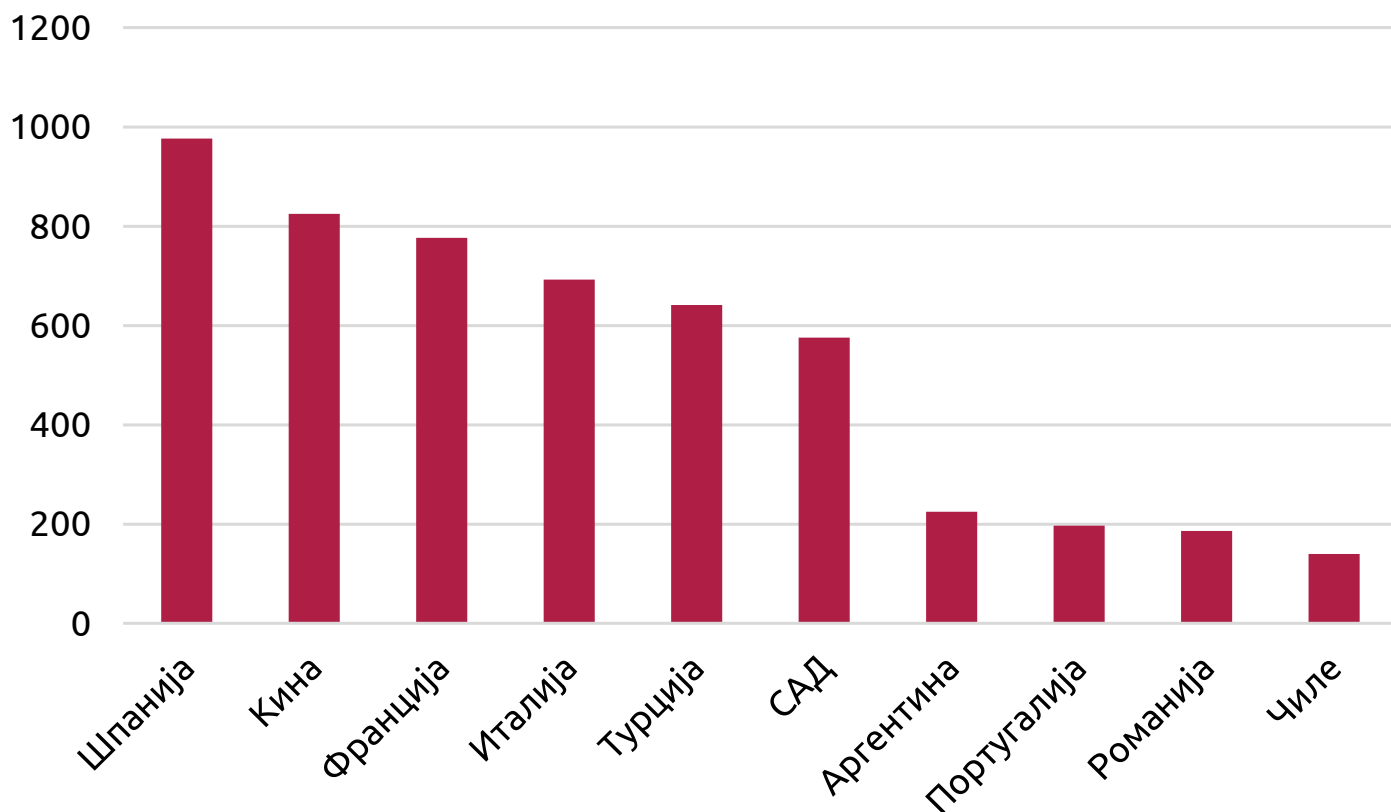
Клучните индикатори кои се однесуваат на светскиот вински пазар од одгледувањето на винова лоза, производство на вино, како и потрошувачка во избрани земји кои се од значење за винарството се дадени во табелата подолу. Статистичките податоци за светскиот пазар на вино од Табела 3 (28 земји), ни укажуваат на податокот дека, во светски рамки, површината под винова лоза изнесува 9.916.000 хектари (еден хектар земјиште е површината на квадратна парцела со димензии 100 на 100 метри или 10.000 квадратни метри).

Табела 3. Клучни индикатори за светскиот пазар на вино во 2016 година за избрани земји

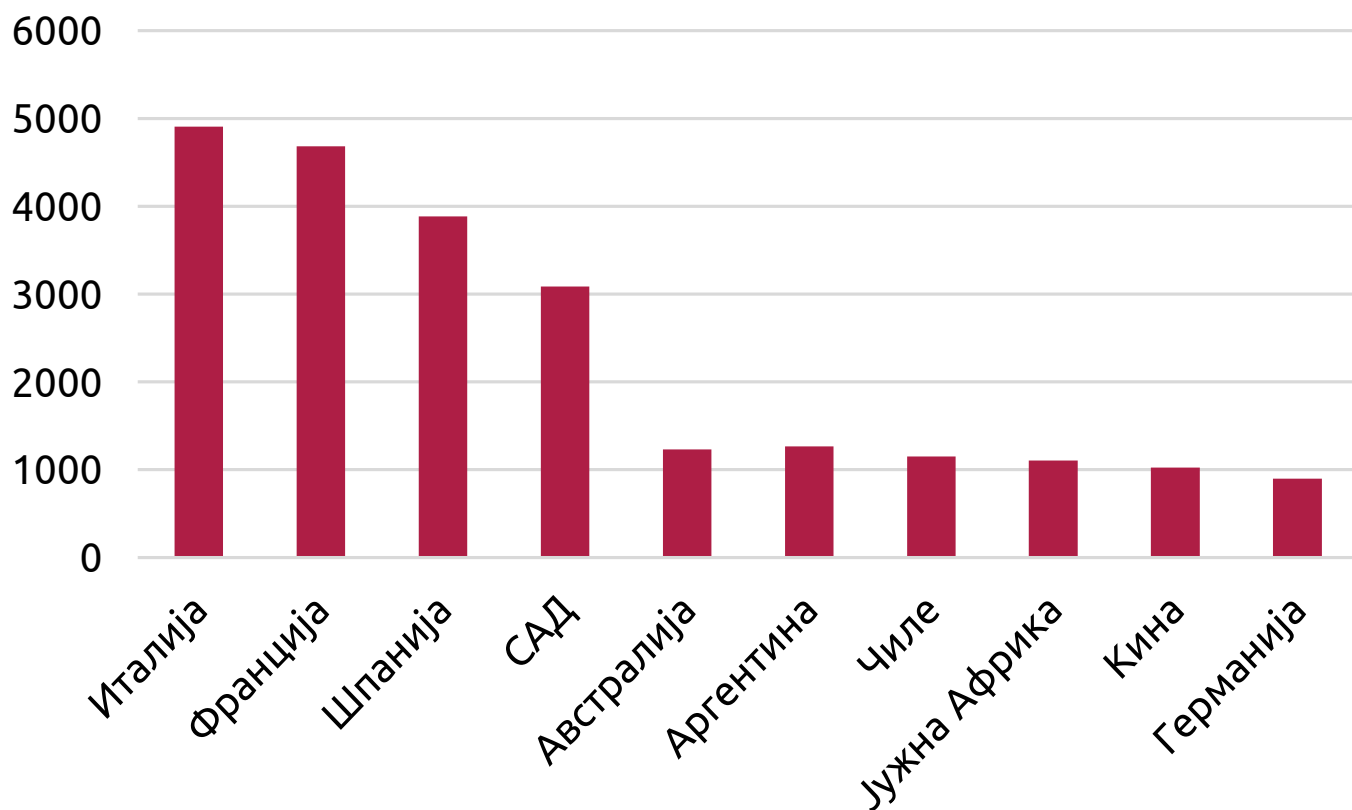
Земја	Површина на винова лоза во (000 ха)	Производ. на вино (м.л.)	Консумац. на вино (м.л.)	Консумац. на вино (л./по глава на жител)	Извоз на вино (м.л.)	Увоз на вино (м.л.)	% од свет. производ.	% од свет. консумац.	% од свет. потрошувач.
Франција	776	4684	2736	41.3	1444	733	17.2	11.1	10.1
Италија	692	4905	2113	34.2	2083	235	18.0	8.6	5.2
Португалија	197	642	445	42.8	281	209	2.4	1.8	1
Шпанија	976	3883	700	15.1	2350	66	14.3	2.8	1.8
Австрија	44	207	247	29	49	76	0.8	1	1.4
Германија	101	901	1894	23.1	374	1516	3.3	7.7	5
Грција	108	288	284	25.9	29	17	1.1	1.2	1.2
Швајцарија	20	91	364	43.7	2	248	0.3	1.1	1.9
Велика Британија	2	4	1814	27.9	137	1946	0	5.5	7.9
Бугарија	62	115	88	12.2	37	7	0.4	0.4	0.2
Хрватска	26	87	188	44.3	4	27	0.3	0.8	0.4
Грузија	54	116	75	18.7	37	0	0.4	0.3	0.1
Унгарија	70	279	221	22.4	64	26	1	0.9	0.4
Молдавија	138	163	140	34.4	116	1	0.6	0.6	0.5
Романија	186	365	420	21.4	12	45	1.3	1.7	0.7
Русија	45	537	1058	7.4	5	526	2	4.3	2.2
Украина	88	79	231	5.1	56	34	0.3	0.9	0.2
Австралија	133	1229	552	23.1	740	89	4.5	2.2	2.3
Нов Зеланд	36	290	107	23.4	206	37	1.1	0.4	0.5
САД	575	3084	3390	10.6	569	1470	11.3	13.7	14.8
Аргентина	225	1265	861	20	265	4	4.6	3.5	1.5
Бразил	82	261	361	1.7	2	85	1	1.5	1.4
Чиле	140	1153	226	12.7	866	2	4.2	0.9	0.4
Алжир	66	52	58	1.5	0	9	0.2	0.2	0.6
Јужна Африка	123	1107	428	7.9	424	3	4.1	1.7	0.7
Турција	641	45	62	0.8	6	3	0.2	0.3	0.4
Кина	825	1025	1542	1.1	7	525	3.8	6.3	14.0
Индија	119	21	25	0	1	4	0.1	0.1	0.1
СВЕТ	9916	36130	32586	4.4	14141	14136	100	100	100

Доколку го погледнеме графиконот 1 подолу, можеме да забележиме дека десетте земји со најголеми површини на винова лоза во светот се Шпанија, Кина, Франција, Италија, Турција, САД, Аргентина, Португалија, Романија и Чиле. Овие 10 земји опфаќаат површина под винова лоза од 5.233 (000 ха) од вкупната светска површина која изнесува 9.916 (000 ха) или 52,7 %.

Графикон 1. Земји со најголема површина на винова лоза во (000 ха) во 2016 година

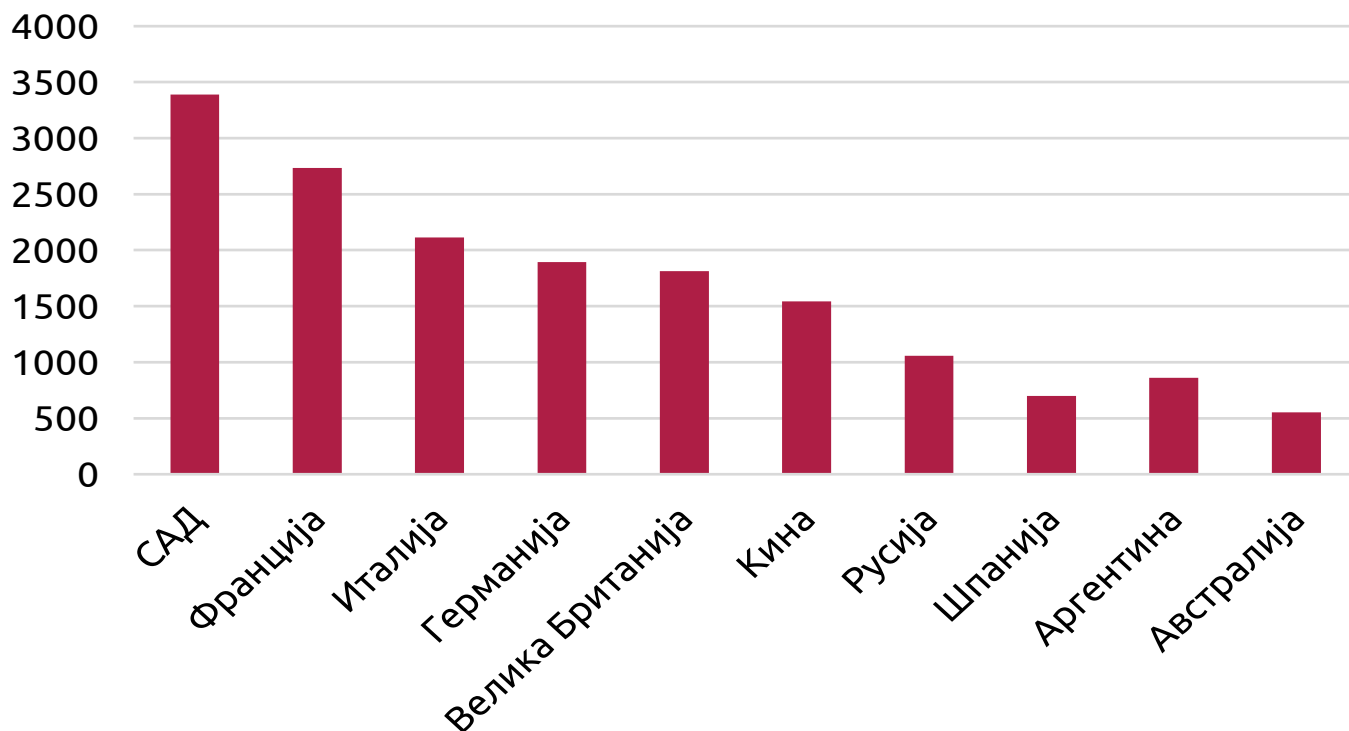

Графикон 2. Земји со најголемо производство на вино во милиони литри за 2016 година

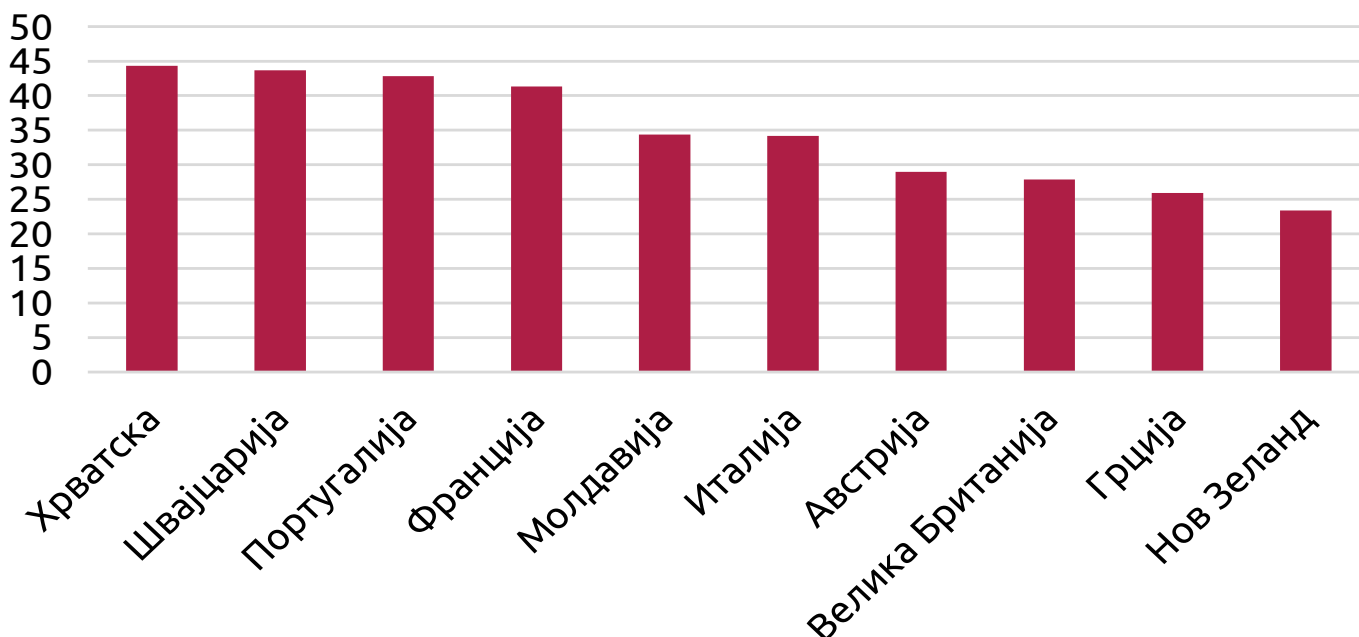
На графикон 3 се дадени податоци за водечките десет земји во светот според консумација на вино во милиони литри. Редоследот на најголемите земји консуматори на вино во светски рамки е следниот: САД, Франција, Италија, Германија, Велика Британија, Кина, Русија, Шпанија, Аргентина и Австралија. Овие десет земји во 2016 година консумирале 16.660 милиони литри вино, а вкупната светка консумација изнесува 32.586, односно учествуваат со 51,1 %.

Графикон 3. Земји со најголема консумација на вино во милиони литри за 2016 година

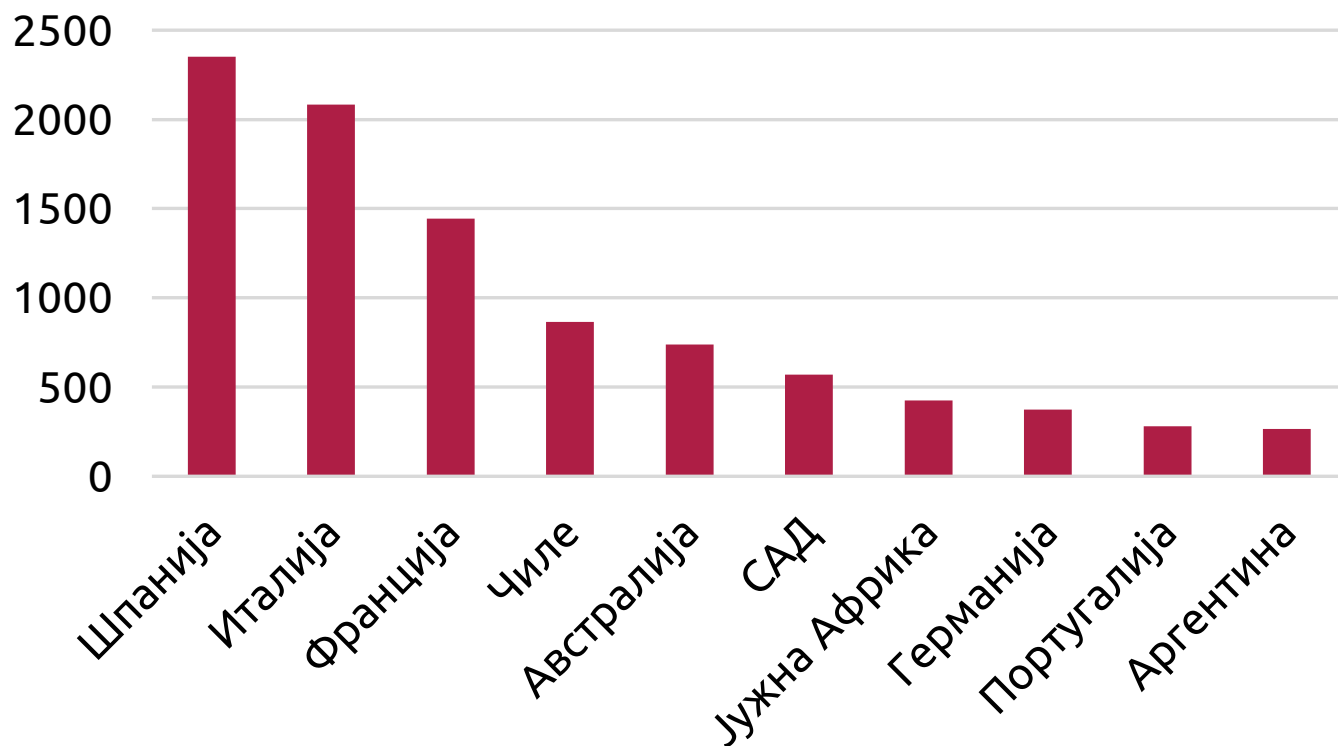
На графикон 4 се дадени податоци за водечките десет земји во светот според консумација на вино во литри по глава на жител. Редоследот на најголемите земји консуматори на вино во литри по глава на жител во светот е: Хрватска (44,3 л), Швајцарија (43,7 л), Португалија (42,8 л), Франција (41,3 л), Молдавија (34,4 л), Италија (34,2 л), Австрија (29 л), Велика Британија (27,9 л), Грција (25,9 л) и Нов Зеланд (23,4 л). Просечната консумација на вино по глава на жител во светот изнесува 4,4 литри во текот на годината.

Графикон 4. Земји со најголема консумација на вино во литри по глава на жител за 2016 година

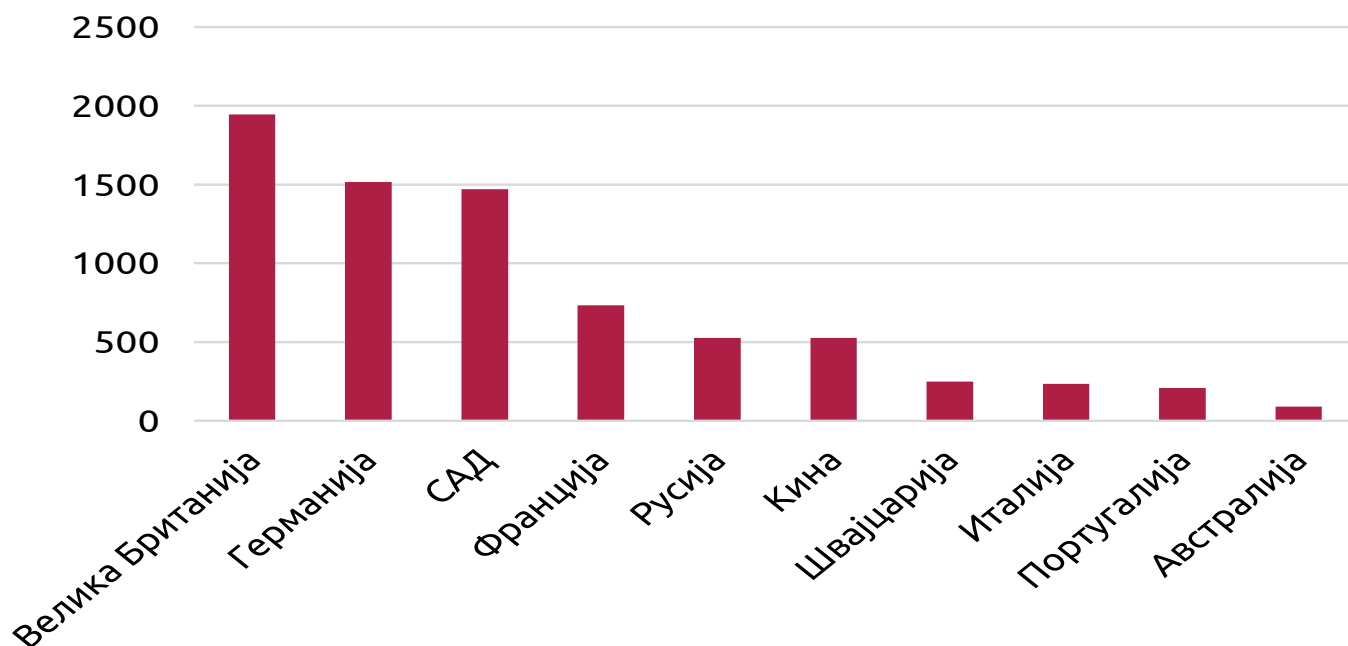
На графикон 5 подолу се дадени податоци за водечките десет земји во светот според извоз на вино во милиони литри. Редоследот на најголемите земји според извоз на вино во милиони литри во светот е следниот: Шпанија, Италија, Франција, Чиле, Австралија, САД, Јужна Африка, Германија, Португалија и Аргентина. Овие десет земји во 2016 година направиле извоз од 9.396 милиони литри вино, а вкупниот светски извоз на вино изнесува 14.141 милиони литри, односно учествуваат со 66,4 %.

Графикон 5. Земји со најголем извоз на вино во милиони литри за 2016 година

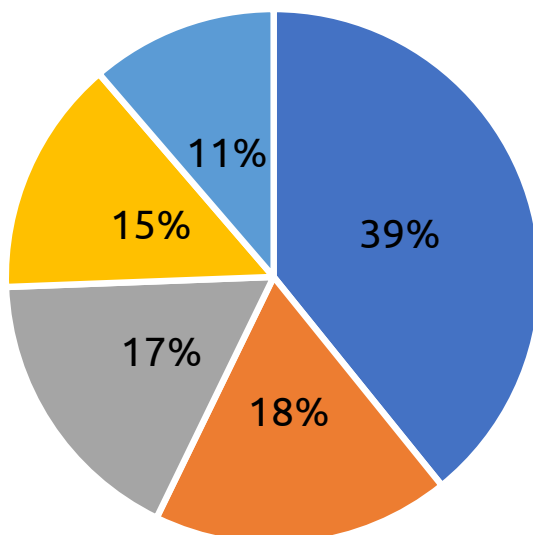
На графикон 6 се претставени податоци за десетте земји во светот според увоз на вино во милиони литри. Редоследот на најголемите земји според увоз на вино во милиони литри во светот е следниот: Велика Британија, Германија, САД, Франција, Русија, Кина, Швајцарија, Италија, Португалија и Австралија. Овие десет земји во 2016 година направиле увоз од 7.497 милиони литри вино, а вкупниот светски увоз на вино изнесува 14.136 милиони литри, односно учествуваат со 53 %.

Графикон 6. Земји со најголем увоз на вино во милиони литри за 2016 година

На графикон 7 се претставени податоци за земји во светот според процент од производство на вино. Редоследот на земјите според процентуалното учество од производство на вино во светски рамки е следниот: Италија 18 %, Франција 17,2 %, Шпанија 14,3 %, САД 11,3 %, Аргентина 4,6 %, Австралија 4,5 %, Чиле 4,2 %, Јужна Африка 4,1 %, Кина 3,8 % и Германија 3,3 %. Овие десет земји во 2016 година направиле процентуално производство на вино 85,3 %, а останатите земји учествуваат со 14,7 % во светското производство.

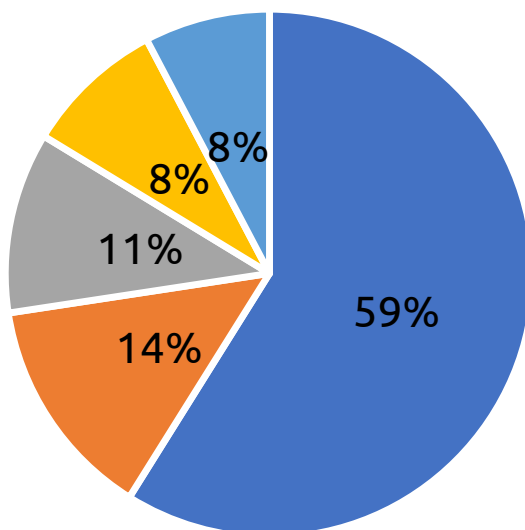
Графикон 7. Земји со најголемо процентуално учество во светското производство на вино за 2016 година

■ Останати земји ■ Италија ■ Франција ■ Шпанија ■ САД

На графикон 8 се претставени податоци за земји во светот според процент од консумација на вино. Редоследот на земјите според процентуалното учество од консумацијата на вино во светски рамки е следниот: САД 13,7 %, Франција 11,1 %, Италија 8,6 %, Германија 7,7 %, Кина 6,3 %, Велика Британија 5,5 %, Русија 4,3 %, Аргентина 3,5 %, Шпанија 2,8 % и Австралија 2,2 %. Овие десет земји во 2016 година оствариле 65,7 % од светската консумација на вино, а останатите земји учествуваат со 34,3 % во консумацијата.

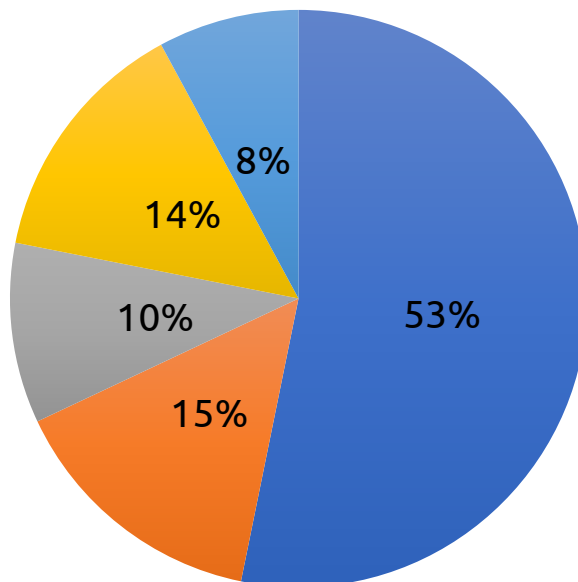
Графикон 8. Земји со најголемо процентуално учество во светската консумација на вино за 2016 година

■ Останати земји ■ САД ■ Франција ■ Италија ■ Германија

На графикон 9 се претставени податоци за земји во светот според процент од потрошувачка на вино. Редоследот на земјите според процентуалното учество потрошувачка на вино во светски рамки е следниот: САД 13,7 %, Франција 11,1 %, Италија 8,6 %, Германија 7,7 %, Кина 6,3 %, Велика Британија 5,5 %, Русија 4,3 %, Аргентина 3,5 %, Шпанија 2,8 % и Австралија 2,2 %.

Графикон 9. Земји со најголемо процентуално учество во светската потрошувачка на вино за 2016 година

■ Останати земји ■ САД ■ Франција ■ Кина ■ Велика Британија

Овие десет земји во 2016 година оствариле 67,2 % од светската потрошувачка на вино, а останатите земји учествуваат со 32,8 % во потрошувачката.

3. Меѓународни искуства поврзани со винскиот туризам и познати региони за вино во светот

Во светот постојат многу региони и области во кои производството на вино е развиено. Во Европа такви области има во државите со развиена винска индустрија како Франција, Италија, Шпанија, Германија и Португалија. Овие земји се нарекуваат и земји за производство на вино од „Стариот свет“, поради богатата историја поврзана со виното. Земјите од „Новиот свет“ кои се познати по производство на вино се Соединети Американски Држави, Јужна Африка, Австралија, Аргентина и Чиле. Во учебникот е направен краток приказ на винските региони и области во светот и најзначајните земји производители на вино од Стариот и Новиот свет.

Во интерес на оваа студија е да бидат презентирани најпознатите региони во светот, бидејќи во овие региони успешно се развива винскиот туризам.

ФРАНЦИЈА

Франција е на прво место во Европа и светот според производството на квалитетно вино, а веднаш после неа е Италија. Француските техники за производство на вино, одгледување на винова лоза и самите сорти на лоза се прифатени во поголем дел од винските региони низ светот. Како француската храна, така и француското вино е прифатено како бенчмарк за споредба во светски рамки. За многу луѓе во светот, Франција означува вино, а нивните претстави се поврзани со замоци опколени со богати лози со зрело грозје, со влажни визби и големи бочви полни со најдобрите вина на светот. За таквата претстава постои основа, затоа што Франција одгледува лоза и прави вино со богата историја. При тоа,

секој винопроизводител внесува по нешто свое во целиот процес на производство на вино. Целата земја изобилува со лозови насади, со исклучок на северните региони како Нормандија и Бретања бидејќи се прилично студени за да се одгледува лоза, но тие пак прават прекрасен сајдер (вино од јаболка) од различни сорти на јаболка. Оваа држава има различна клима – од многу студена во Шампањ на север, до многу топла во јужните делови во долината на реката Рона во близина на Средоземно Море. Климатската разновидност на Франција се објаснува со големиот асортиман на вина – од пенливи и бели лесни вина до црвени и слатки вина. Регионите на производство на вино во Франција се следните: Алзас (Alsace), Бужоле (Beaujolais), Бордо (Bordeaux), Бургундија (Burgundy), Шампањ (Champagne), долината на Лоара (Loire Valley) и долината на Рона (Rhône Valley). Другите познати области се простираат на јужниот француски брег и тие се Лангедок (Languedoc), Русижон (Roussillon) и Прованса (Provence).

Алзас. Регионот се наоѓа во североисточна Франција на западниот брег на горниот тек на река Рајна и се граничи со Германија и Швајцарија. Тука се произведувало вино уште од Римско време. Регионот има околу 15.000 хектари лозови насади. Се одгледуваат следните сорти на грозје: Ризлинг, Пино Блан, Гевортраминер, Токаи Пино Гри, Силванер. Годишното производство е 165 милиони шишиња, од кои 90 % е бело вино. Алзас е еден класичен француски регион кој што го користи името на сортата на грозјето на етикетата на своето вино. Според контролата на квалитетот, вината на Алзас треба да бидат флаширани во високи шишиња тип лале. На етикетата обично е запишана користената сорта на грозје и во случај ако името на лозјето е вклучено, тогаш 100 % од грозјето треба да биде од самото лозје. На француски, куве означува бочва, па од таму „cuvée“ е количината на една бочва со определени карактеристики на бочвата или *reservée* – тоа значи дека виното е со поголем квалитет. Во 1962 година, вината се вклучени во регистар за географско потекло INAO. Во 1975 година е воведена највисоката категорија за разликување на лозата со висок квалитет на виното, АОС. Основните сорти на грозје кои се одгледуваат тука се Ризлинг, Гевортраминер, Пино Гри, Пино Блан, Мускат. Од овие сорти се прават обично суви вина, а има и некои слатки варијанти. Се произведуваат полни и богати вина со зрел, егзотичен и овошен карактер. Гевортраминерот од Алзас е идеален пример за егзотично, овошно вино со нијанси на зачини и индиско оревче. Пино Блан е најлесното вино од оваа група, а Пино Гри и Мускат се некаде во средината.

Слатките верзии на овие вина се идентификуваат со едно од следните две определувања: *Vendange Tardive* (доцна реколта) и *Selection de Grains Nobles*. Овие две вина се многу богати и слатки.

Бужоле. Регионот се наоѓа во јужниот дел на областа Бургундија, на 400 км југоисточно од Париз. Во овој регион најдобрите варијанти на вино од Бужоле се произведуваат во 10 села и на секое на етикетата, името на селото стои како име на виното. Лозовите насади во овие села се распространети на минерално збогатена почва која обезбедува убав овошен вкус со посебни карактеристики.

Бордо. Најважниот и најпознатиот регион за производство на вино во Франција е крајбрежен регион на 300 км југозападно од Париз со 120.000 хектари површина. Познат е по своите црвени, бели и десертни вина. Таму виното е познато уште од Римско време, кога Франција била колонија на Римската Империја. Во текот на 18-ти век, многу англиски трговци отворале канцеларии во Бордо и започнале да го извезуваат виното во Англија. Регионот има на 22.000 сопственици на лозови насади, а околу 10.000 од нив се замоци (châteaux), шато, и имоти кои произведуваат вино. Тука се произведува една третина од сите квалитетни француски вина. Од нив, 85 % се црвени, 3 % розе и 12 % бели вина. Видовите на грозје кои се одгледуваат се Мерло, Каберне Совињон, Каберне Франк, Семијон, Совињон Блан. Годишно се флашираат околу 850 милиони шишиња вино (црвени, бели суви и бели слатки вина). Бордо е најголемото винско име во Франција и произведува вина од сите видови од суво црвено до розе, слатко вино и пенливо.

Бургундија. Некои од светски познатите вина се произведуваат во овој регион. Производството на вино започнува по освојувањето на Бургундија од Римјаните. Во 6-ти век, сите лозови насади биле дадени на црквата, но после Француската револуција сè било конфискувано и поделено на малечки парчиња земја. Оваа поделба се зачувала и до денес. Лозовите насади, имајќи површина од 25.000 хектари, се простираат на неколку делови во регионот. Годишно се флашираат 180 милиони шишиња суви бели и полни црвени вина. Основните сорти на грозје се: Пино Ноар (црвено вино) и Шардоне за бело вино. Бургундија ги импресионира љубителите на вино затоа што е одлична во производството на најдобрите во светот верзии на Пино Ноар и Шардоне. Овие две сорти на вино се законски дозволени ако на етикетата е означено местото Бургундија. Студената клима во овој регион е основната причина да се одгледуваат Пино Ноар и Шардоне.

Шампањ. За повеќето луѓе Шампањ од Франција означува луксузно пенливо вино. Овдешните производители настојуваат зборот Шампањ да биде користен само за вината од овој регион. Можно е на етикетата да стои и име на село надвор од областа, ако грозјето е одгледувано во овој регион. Лозовите насади заземаат површина од околу 35.000 хектари и од нив се произведуваат 250 милиони шишиња годишно. Во регионот има 300 винарски визби кои произведуваат Шампањско.

Долината на реката Лоара. Регионот е голем и разновиден, се произведува голем асортиман на суви и слатки бели вина, розе, црвено и пенливо вино од различни видови на грозје. Регионот е познат по белите вина – основни сорти се Совињон и Шенин Блан, но не и Шардоне. Лозовите насади се распространети покрај бреговите на реката Лоара која на запад се влева во Атлантскиот Океан и има неколку помали притоки од север и југ. Најблиску до океанот, на запад, Мускат е основното произведувано вино, додека на исток во внатрешноста е познатиот Совињон Блан. Во централниот дел на долината има две сорти Шенин Блан, се користи за производство на суви слатки бели вина, како и пенливи, а Каберне Франк е за производство на црвени и розови вина. Ова е можеби најубавиот лозарски и винарски регион во светот. Насадите се простираат на 30.000 хектари од кои се добиваат 400 милиони шишиња вино. Вината се олицетворение на рељефот, меки, лесни, пријатни и магични.

Долината на Рона. Регионот се карактеризира со најголема винска разновидност и е еден од по топлите региони за вино во Франција. Познат е повеќе по црвените отколку по белите вина. Лозовите насади се простираат на површина од околу 70.000 хектари, од кои годишно се добиваат 450 милиони шишиња вино од кои 75 % се црвени вина.

Јужен брег на Франција. Опфаќа опширна површина со Пиринеите на запад и околу границата со Италија на исток, каде се произведува голема количина на вино. Две се големите области: Vin de Pays d'oc и Vin de Pays L'hérault кои извезуваат вина во целиот свет и произведуваат не скапи вина од една сорта како Шардоне, Шираз, Мерло, Каберне Совињон.

Лангедог-Русијон. Во овој регион има многу лозови насади. Тука се произведуваат претежно црвени вина од кои поголемиот дел се релативно евтини, трпезни или народни вина. Лозовите насади заземаат 160.000 хектари, а годишното производство надминува 2 билиони шишиња (1 билион = 1000 милиони).

Прованса. Овој регион е познат најмногу по розе вината, кое опфаќа 50 % од вкупното производство на земјата. Во последно време, популарноста на црвените и белите вина од регионот се зголемува. Лозовите насади се простираат на површина од 27.000 хектари и даваат 140 милиони шишиња годишно, од кои 75 % се розе вина. Сортите кои преовладуваат се Јуни Блан, Шираз, Гренаж, Мурведер.

Југозападен регион. Лозовите насади се распространети на површина од 16.000 хектари и произведуваат 270 милиони шишиња вино. Сортите на грозје кои се одгледуваат се Каберне, Мерло, Семијон, Совињон, Јуни Блан – за црвено вино. Тоа е регион со најголема разновидност на сортите и еден од најстарите во Франција. Некои сорти на вино ги има само тука.

Италија е на второ место во Европа по производство на квалитетено вино, веднаш после Франција, а во некои години и пред неа. Виното е дел од старата историја на Италија. Тоа било познато на Етрурците, потоа на Римјаните, а старите Грци ја нарекувале Италија – Енотрија (oenotria), со значење земја на виното. Целата територија на Италија е поврзана со виното. Секоја од 20-те области се занимава со лозарство и винарство, но со различен интензитет. Денеска Италија е една од водечките држави во производство и консумација на вино. Вкупната површина на лозата е околу милион хектари. До пред 20 години, Италија секоја година произведувала по околу 75 милиони хектолитри вино, што одговара на 10 милијарди шишиња и тоа е повеќе од која било држава во светот. Во тој период секое петто продадено шише во светот е италијанско.

Поради огромната разновидност од типови вина кои се произведуваат од многубројни и често малку познати сорти на грозје, специјалистите препорачуваат да бидат акцентирани три основни региони кои произведуваат светски познати вина и најчесто се на пазарот – Пиемонт, Тоскана и Венето.

Пиемонт. Тука се произведуваат голем број квалитетни црвени вина. Сортите кои рано зреат и се издржливи на студената и влажна есен во Пиемонт преовладуваат во регионот. Небиоло е најпознатата сорта, додека Барбера е најплодна. Винските сорти се одгледуваат на ридести терени за да имаат оптимална изложеност на сончева светлина и топлина. Барбера е овошна сорта во Пиемонт со над 50 % од целокупното производство на грозје во регионот. Широко е распространета во цела Италија – од Пиемонт каде климата е умерена и создава поволни услови за производство на најдобрите вина Барбера. Производството на вино е концентрирано во јужниот дел на Пиемонт. Како прилично студен регион, Пиемонт се ориентирал кон производство на вина со чиста арома и остра киселост. Повеќето од вината се црвени, но има и бели вина. Од белите, најважните сорти грозје се Кортезе и Москато. Пиемонт е познат по четири црвени вина – Барбареско, Бароло, Гатинара и Џеме, сите произведени од сортата Небиоло. Друго вино од Пиемонт е лесното, пенливо Brachetto d'Asqui – слатко и црвено, со вкус и арома на јагода. Се прават и други две вина – Барбера и Долчето. Повеќето вина од тие сорти се верзии со средна структура, со свеж овошен вкус и арома.

Тоскана. Регионот се наоѓа на запад од Апенините, продолжува на запад до Средоземно Море. Културен центар во регионот е градот Фиренца, срцето на италијанската ренесанса. Наназад десетици години, производството на вино во Тоскана се карактеризира со областа Кјанти (Chianti), но современата слика е покомплексна. Најпопуларна и ценета сорта тука е Санџовезе (Sangiovese). Во зависност од тоа каде е произведена, оваа сорта може да е основа на многу атрактивни, но обични вина, како и на многу фини, комплексни и структурирани вина кои бараат сериозно внимание. Има уште пет вина во Тоскана базирани на Санџовезе. Во Тоскана се произведуваат со векови наназад и бели вина кои се гордост на регионот.

Венето. Регионот се наоѓа во Северозападна Италија во близина на Венеција и е познат по извозот на трите вина: бело Соаве и црвените Валполичела и Бардолино. Основната сорта грозје е Гарганега.

Ломбардија. Од овој регион се познатите црвени вина од сортата Небиоло, а исто така се произведуваат: пенливо бело и розе, наречени Франчакорта.

Умбрија. Регионот се наоѓа на југоисток од Тоскана.

Фриули. Еден од најмалите региони за производство на вино кој се наоѓа во североисточниот дел на Италија. Теренот е висок и скалест, а климата умерена.

Сицилија. Регионот е еден од најстарите за производство на вино во светот. Се појавува во 8-миот век пред нова ера како колонија на Грција и воспоставува односи со земјите преку Средоземното Море. После Втората светска војна, производството на вино во Сицилија се модернизира. Во 1991 година е формиран Регионален институт за лозарство и винарство, со цел да се подобри винската индустрија во Сицилија. Некои сицилијански вина имаат висока содржина на алкохол заради сончевата и топла област и висока содржина на шеќер, а белите вина се со потемна боја.

Базилика. Се наоѓа во внатрешноста на земјата, претставува мал и малку познат јужен регион за производство на вино. Лозјата се одгледуваат на стрмни и скалести ридови и топла клима – кои даваат високоалкохолни црвени вина. На територијата на овој регион се наоѓа изгаснатиот вулкан Монте Вилтуре во чија што основа расте познатото црвено грозје Алеанико.

Пулија. Се наоѓа во најјужниот дел на државата. Се мислело дека тука не можат да се произведуваат квалитетни вина поради исклучително топлата и сува клима. Вината кои се произведуваат тука (најмногу црвени) се тешки, темни по боја, со висок процент на алкохол и ниска киселост. Се користат првенствено за производство на вермут. Во последно време се воведуваат нови технологии, се реструктурираат лозовите насади, наместо старите тешки и високоалкохолни вина се произведуваат полесни и свежи вина со добра киселост.

Сардинија. Вториот по големина остров во Средоземно Море, во последните години се работи на се поголем развој на винарството со воведување на нови методи за зголемување на квалитетот на виното.

Кампања. Многу луѓе ја поврзуваат претставата за вината од Јужна Италија со Неапол, но лозовите насади не се наоѓаат во овој град, туку во околните области.

Лацио. Се наоѓа во Централна Италија, на север граничи со Умбрија и Тоскана, а на Југ со Молизе и Кампања. Околу 90 % од вината во овој регион се бели, а останатите 10 % се црвени.

ШПАНИЈА

Шпанија има богата историја на производство на вино. Се смета дека лозарството е пренесено тука од страна на древните Феникијци пред 3000 години. Првите лози се посадени околу 1100-тата година пред нова ера во областа Кадиз, град во Шпанија кој се наоѓа во регионот Андалузија. Во денешно време има 12 милиони декари засадени лози и државата е на трето место во Европа по производство на квалитетно вино, по Франција и Италија. Во Шпанија има голема разновидност на сортите, од кои најпознати се: Темпранило (Tempranillo), Гарнача (Garnacha), Албарињо (Albarino), Москател (Moscatel) и Педро Хименез (Pedro Ximenez). Вината се класифицирани во неколку категории. Се користат и некои ознаки врз етикетата на шишето кои го покажуваат минималниот период на одлежување на виното. Користењето на термини за одлежување врз етикетата не е гаранција, но вообичаено е добар знак за добар квалитет. Во последните десетици години регионите за производство на различно вино во Шпанија се повеќе. Најпознатото вино во Шпанија е Шери од регионот Херес (Jeres), но постојат и други региони кои успешно му конкурираат. Шпанија е водечка земја во светот во насока на органското производство на винова лоза и вино.

Риоха. Овој регион се наоѓа на 160 км југозападно од Пиринеите. Планината влијае на регионот со тоа што на запад е стрмна плодородна долина, а на југоисток по течењето на реката Ебро, областа е порамна. На планинскиот северозападен дел познат како Риоха Алта (Rioja Alta) се одгледуваат сортите Темпранио и Гарнача. Риоха е една од најпознатите вински области во земјата најмногу поради производството на црвени вина. Тие се состојат од три сорти на грозје. Основната е Темпранио, а го следат сортите Гарнача, Греканико (Grecanico) и Мазуело (Mazuelo).

Производителите кои користат поголем процент на Темпранио обично ги прават своите вина во таканаречениот стил „кларет“ (Clarete), лесно и слабо на танини вино од црвени сорти со многу бледа црвена боја. Кларетот е карактеристичен како вино помеѓу лесното црвено и темното розе вино. Тие вина се флашираат традиционално во цилиндрични шишиња. Црвените вина од Риоха кои имаат поголем процент Гарнача се со друг стил „Тинто“. Овие вина се со помека структура и се типични за Гарнача аромата на црвени сливи. Вината се карактеризираат и со арома на јагоди, малини, овошен вкус со добра структура. Во зависност од производителот, одлежуваат од 5 до 15 години.

Херес. Овој регион се наоѓа во Андалузија, сува и сончева област позната по борбите со бикови и фламингото. Од такво топло место не се очекува виното да биде нешто посебно, но мештаните тука произведуваат еден од најпознатите пијалаци – Шери. Шерито во основа е суво бело вино добиено од сортата Паломино (Palomino) одлежано во дрвени бочви со малку воздух за забрзување на киселењето. Од тоа основно вино произлегуваат различни стилови на Шери. Името Шери доаѓа од градот Херс во провинцијата Кадиз во Јужна Шпанија. Градот се наоѓа на некогашниот град на Маврите Шериш. Археолошките ископини сведочат дека уште во времето на Маврите се произведувало вино во овој регион.

Рибера Дел Дуеро. Околината на Мадрид како и поголемиот дел на Централна Шпанија е планински. На 160 км северно од Мадрид се наоѓа Рибера дел Дуеро со своите лозови насади распространети околу реката Дуеро. Тука се произведуваат најскапите вина на Шпанија од сортата Темпрањо. Многу години по ред, во регионот доминира еден производител, легендарната визба Вега Сицилија. Всушност, најпознатото вино од цела Шпанија е Вега Сицилија Унико – црвено вино составено од Темпрањо и црвени сорти од Бордо кое што го направил познат овој регион на крајот на 18-ти век. Вината се со темна боја и букет од ароми на ванила, црвени овошја, кожа и зачини. Одлежуваат од 7 до 25 години.

Приорат. Мала шпанска провинција (дел од Каталонија). Јужните и југоисточните делови се многу добро греени од сонцето, што помага во зреењето на грозјето. Најдобрите вина тука се произведуваат од црвената сорта на грозје Гарнача, донесена од Франција, каде е позната по името Гренаш (Grenache). Добиените вина се моќни и полни и одлежуваат до 12 години.

Торо. Се произведуваат претежно црвени вина од локалната сорта Тинта Дел Торо. Добиените вина се со ароми на црвени овошја, ванила и кожа. Вкусот е претежно овошен, со висока киселост и полно тело. Одлежуваат до 20 години.

Пенедес. Регионот се наоѓа југозападно од Барселона и тоа е родното место на Кава (Cava) – пенливо вино кое се прави по методот на француското шампањско. Пенедес е релативно голем регион во кој се вклучени три подреони. Најстудениот е на планината Каталан каде се одгледуваат многу од сортите на пенливото Кава. Надолу спрема крајбрежните низини, температурата се зголемува, со што овозможува да се одгледуваат Темпрањо и Гарнача. Во Пендес се одгледуваат и нетрадиционални сорти, особено француските Каберне Совињон, Мерло, Пино Ноар, Совињон Блан и Шардоне. Означувањето Кава укажува дека се работи за пенливо вино произведено по метод на шампањското од специфични сорти на грозје – традиционални.

Ријас Бајшас. На северозападниот дел на Шпанија се наоѓа провинцијата Галиција, регион познат по светото место Сантијаго де Компостела со ладна, дури студена клима. Со брзиот развој на винарската индустрија во овој регион се добиваат свежи и пријатни бели вина, основно од сортата Албарињо (Albariño). Како и во другите студени области, тука можат да се произведуваат вина со свежи и чисти карактеристики со вкус и арома на кајсија и праска, со балансирана, но остра киселост. Означеното како вино Албарињо, тоа треба да биде целосно од оваа сорта.

Руеда. На запад од Рибера дел Дуеро на север на планинскиот дел се наоѓа винскиот регион Руеда – со умерена клима, со топли лета и студени зими. Овој регион добива популарност со своите бели вина, свежи, со зрела арома на жолти овошја. Основните вински сорти грозје за создавање на бели вина во Руеда се Вердехо (Verdejo), Виура и во помал дел Совињон Блан.

ПОРТУГАЛИЈА

Португалија е позната најмногу по производство на виното Порто. Тоа е популарно во целиот свет. Негативните последици од тоа е што останатите португалски вина остануваат во сенка. Последните години државата прави напори за популаризирање на локалните вина, а не само на високо ценетото Порто. Португалија е меѓу водечките земји во светот според производството на вино. Португалскиот систем за класификација на виното е познат како Denominação de Origem Controlada (DOC), како и другите системи во Европа има за цел да го регулира географското потекло и искористената сорта на грозје. Според Европските закони, кога се користи името на сортата на етикетата, тоа означува дека најмалку 80 % од тоа грозје треба да биде искористено за производство на виното. Првите региони во Португалија со статус (DOC) се Дао, Доуро и Вино Верде. Користењето на зборот ресерв на етикетата на португалското вино покажува дека тоа вино одлежало под специјални услови.

Дао. Терасовидните лозови насади кои го формираат пејзажот на оваа област се наоѓаат високо во планинските региони. Во порамните западни области, лозовите насади се карактеризираат со топла клима, што го помага брзото зреење на грозјето. Црвените вина се претставени од сортата Турига национал и се со зрел овошен стил, ноти на цвеќе и парфимирана арома. Најдобрите претставници на бели вина се со арома на јаткасти плодови, што е карактеристичен знак на сортата Енкрузадо (Encruzado). Карактеристично за вината од овој регион е нивната мекост.

Доуро. Овој регион е познат по производството на црвени вина со зрел овошен вкус, лесна структура, претежно од сортите Турига Национал и Тинто Рориз (Tinta Roriz). Овие сорти можат да се видат на етикетите на вината. Најпознато црвено вино од Доуро е Barca Velha. Регионот Доуро е познат со своите вина Порто кои се слатки и засилени со бренди. Постојат различни видови Порто, но сите тие имаат општи карактеристики – во најголем дел Портото е црвено, секогаш е слатко и секогаш е со повисока содржина на алкохол од другите вина, често околу 20 %. Повеќето земји низ светот го користат виното Порто на различен начин. Французите го консумираат како аперитив пред јадење, додека повеќето земји од англиското говорно подрачје го консумираат ова вино после јадење како десертен пијалак.

Вино Верде. За разлика од богатите и полни вина Порто, овој регион дава лесни и свежи вина што се одразува на нивниот имиџ. Вината од Вино Верде се нарекуваат и зелени вина, што значи дека зеленоста се добива со специфичен метод на одгледување на лозите. Во овој регион се произведува црвено, розе и бело вино, но само белите вина се извезуваат. Типичното вино од овој регион е со висока киселост, свежо, остро, со карактеристики на зелено овошје. Најдобрите сорти се Loureiro и Alvarinho. Ако виното е произведено во 100 % од една од двете сорти, името се бележи на етикетата.

На островот Мадеира, кој се наоѓа во Атлантскиот Океан и е португалски архипелаг, се произведува традиционалното вино Мадеира кое датира од 16-ти век, кога овој остров ги снабдувал бродовите со вино кои заминувале на своите далечни патувања.

Во Германија е воведен систем за географско потекло на квалитетните вина со поделба на 13 вински региони: Ahr, Baden, Franken, Hessische, Bergstrasse, Mittelrhein, Mosel-Saar-Ruwer, Nahe, Pfalz, Rheingau, Rheinhessen, Saale Unstrut, Sachsen, Wuerttemberg. Се смета дека лозарството се појавило за време на Римската Империја чиј дел била и Германија. Низ вековите, винарството се развивало околу манастирите и повеќето од лозјата биле во сопственост на црквата. Во 17-ти век, Наполеон ги конфискува лозовите насади од црквата и ги распродава на ситни сопственици. Тоа е една од причините што денеска во Германија постојат повеќе од 100.000 ситни сопственици на лозје. Во државата постојат околу еден милион декари со лозје од кои 90 % се бели сорти, претежно Ризлинг и Мулер Тургау (Muller Thurgau). Од црвените сорти грозје најраспространет е Шпетбургудер (Spatburgunder) – германското име на Пино Ноар. Помеѓу мај и ноември, на многу места по патот на виното во Германија се одржуваат празници на виното. Најмногу по течението на реките Рајна, Мајна и Мозел, исто така и во регионите Фалц и Баден. На одделни штандови, производителите на вино го нудат најдоброто од своите визби, а посетителите можат да ги пробаат специјалитетите на локалната кујна. На многу места се избираат и кралици на виното. Познати региони кои произведуваат квалитетни и светски познати вина во Германија се дадени подолу.

Мозел-Саар-Рувер. Регионот се простира покрај реката Мозел која продолжува на север и се поврзува со реката Рајна. Саар и Рувер се две мали реки кои се вливаат во река Мозел. Тоа е еден исклучително живописен пејзаж со ридови кои се преполни со лозја. Тоа е територијата на ризлингот, на која повеќе од произведените вина се сметаат за класика, т.е. имаат забележителна слатка нота со висока киселост. Вината од Мозел се карактеризираат со својата деликатна природа и убавиот баланс помеѓу слаткоста на овошјето и киселоста. Основно се произведуваат вина од Ризлинг со карактеристики на аромати од цвеќе и низок степен на алкохол со лесна газираност.

Реинхесен. Овој вински регион е најголемиот од сите региони во Германија. Тука се произведуваат обични, атрактивни, лесно слатки овошни вина од сортата Мулер Тургау.

Рингау. Рингау е најмалиот вински регион во земјата на северниот брег на реката Рајна. Во јужните делови на регионот се произведува виното. Тука најдобрите вина се добиваат од Ризлинг, се карактеризираат со цветна арома и пријатна свежина. Од црвените сорти, добри вина се добиваат од Шпетбургундер, со арома на боровинки, капини, лесно до средно тело и меки танини.

Пфалз. Овој регион се наоѓа на југ од Реинхесен до границата со Франција и францускиот регион Алзас. Тука производителите прават многу квалитетни бели вина. Регионот има многу сончеви денови за време на сезоната на одгледување на грозјето, што се одразува на полниот и зрел вкус и арома на вината. Тука најдобрите вина се добиваат од Ризлинг, како и од Силванер и Мулер Тургау.

Нае. Во овој регион внимание заслужуваат вината од Ризлинг, Силванер и Мулер Тургау. Препорачливо е овие вина да се конзумираат во период до три години.

СОЕДИНЕТИ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

На територијата на Соединетите Американски Држави постојат повеќе вински региони или вински земји од кои најпознатите се наоѓаат во државите Калифорнија, Њу Јорк, Орегон и Вашингтон. Традиционално, одгледувањето на лозите во САД и производството на вино се одвивало покрај реките или езерата, традиција која продолжува и денес.

Вински регион Калифорнија. Производството на вино во САД е најзастапено во Калифорнија, каде се забележува интензивен развој во последните две децении. Почетокот на 1970-тите години за винскиот регион Калифорнија е од најголемо значење за неговиот развој. Само во двете најпознати области на овој вински регион, Напа и Сонома, има над 820 винарии кои остваруваат годишен обрт од повеќе милијарди долари. Лозјата во Калифорнија се распространети на површина од 471 илјада хектари, распоредени помеѓу 2.000 визби, кои се посетени од страна на милиони туристи. Во Калифорнија се произведуваат 90 % од виното во САД. Одгледувањето на лозје и производство на вино е распространето по целата должина и ширина на територијата на Калифорнија. Најпознатите области Напа и Сонома се наоѓаат северно од Сан Франциско, а во нив се одгледуваат различни сорти грозје со француско, италијанско и шпанско потекло.

Округ Мендосино (**Mendocino County**) се простира на крајбрежјето на север од Сонома. Во топлите делови се одгледуваат сорти како Шираз и Гренаж, а во студените области Пино Ноар и Шардоне, како и производство на пенливи вина од овие сорти.

Округ Монтереј (**Monterey County**) е крајбрежна област која се простира јужно од Сан Франциско. Тука се произведува Шардоне, Ризлинг и Гевуртзтраминер.

Долината Напа (**Napa Valley**). Овој познат вински регион се наоѓа во областа Напа, северно од заливот Сан Пабло. Терминот Долината на Напа е широко користен на етикетите на вината кои се произведуваат овде, но постојат повеќе подобласти во самиот регион како Карнерос, округот Стагс Лип, Оаквил и Редфорд, планината Ведер и планината Хауел.

Округ Сан Луис Обиспо (**San Luis Obispo County**) кој се наоѓа помеѓу Лос Анџелес и Сан Франциско се одликува со две области. Долината Една, каде се произведува многу добро Шардоне и Пасо Робле, каде има Шардоне, Пино Ноар, Шираз и Гренаж.

Округ Санта Барбара (**Santa Barbara County**) кој се наоѓа на југ од Сан Луис Обиспо и има две главни области, Долината Санта Марија и Долината Санта Инес. Двете области се студени кон океанот и потопли кон внатрешноста. Се произведува Шардоне и Пино Ноар.

Округ Сонома (**Sonoma County**) се дели на повеќе вински области како Долината Александар, Брегот Сонома, Долината на Руска Река и Долината Драј Крик. Овде најмногу се одгледуваат Каберне, Шардоне, Пино Ноар, Зинфандел и Шираз.

Вински регион Њу Јорк. Државата Њу Јорк има долга историја во одгледувањето на грозје и производство на вино. Поради студената клима, во некои делови на државата многу од производителите на вино одгледуваат хибридни сорти на грозје. Основните области за одгледување на винова лоза се долината на реката Хадсон (Hudson river Valley), езерата Фингер (Finger Lakes) и Норт Форк (North Fork of Long Island).

Долината на реката Хадсон е област во која преовладува умерена клима. Висорамнините кои се расположени од двете страни на реката Хадсон се поволни за лозови насади. Се произведуваат Пино Ноар, Шардоне и Каберне Франк.

Винска област **Езерата Фингер** е исклучително живописна со зелени ридови распространети помеѓу езерата. Бидејќи климатските услови се постудени, тука се одгледуваат Шардоне и Ризлинг. Во некои делови лозовите насади доаѓаат во допир со повеќе сончева светлина и тука се произведува Каберне Франк и Мерло. Во областа се познати и хибридите Сејвал (Seyval), Видал (Vidal) и Вињоле (Vignoles) – сите бели вина.

Норт Форк е винска област со потопла клима, што е предуслов за одгледување и производство на Каберне Совињон и Мерло, како и Шардоне и Каберне Франк.

Вински регион **Орегон**. Лозјата во државата Орегон се распространети во крајбрежниот регион кој се карактеризира со студена клима, особено во северниот дел на државата. Регионот е атрактивен за одгледување на Пино Ноар и Шардоне. Во регионот постојат повеќе области, како Долината Виламет, Долината Умбака, како и Долините Роуг и Аплгејт.

Винскиот регион **Вашингтон** е регион со најбрз развој на винарството. Најголемиот дел од лозовите насади се наоѓаат во полупустинскиот дел на државата, каде климата се карактеризира со топли денови и студени ноќи. Тука, во најголем дел се произведуваат Каберне Совињон, Мерло, Шираз и Ризлинг. Има три значајни вински области во овој регион и тоа: Долината на Колумбија, Долината на Јакима и Долината на Вала Вала.

АРГЕНТИНА

Почетокот на лозарството и винарството во Аргентина го прават иселеници од Чиле во 16-ти век. Подоцна, во 19-ти век, европските иселеници од Франција, Италија и Шпанија ја прошируваат разновидноста на сортите внесувајќи европски сорти. Градењето на железницата помага во распространувањето на лозарството, со тоа што осигурува евтин транспорт. До почетокот на 1970-тите години на минатиот век, основното производство било евтино вино за домашна употреба. Постепено се преминува кон намалување на количината за сметка на квалитетот преку контрола.

Аргентина се наоѓа меѓу најголемите производители на вино во светот. Произведените вина се од повеќе сорти, но на светската сцена е позната со Малбег и Каберне Совињон, а од белите сорти со Шардоне и Торонтес. Во последните години, произведеното грозје е со исклучително добар квалитет. Интересот за виното како извозно ориентиран производ е голем. Се извезуваат сите видови на вино. Увоз на вино во Аргентина речиси и да нема. Независно дека Аргентина во моментот е голем извозник на вино, на почетокот на 1990-тите години била на почеток на својот развој. Основните вински региони од север на југ се: Ла Риоха (La Rioja), Сан Хуан (San Juan), Мендоза (Mendoza) и Рио Негро (Rio Negro).

Мендоза. Овој вински регион е најголемата област со топла клима за производство на вино што опфаќа околу половина од целото производство на вино и три четвртини од производството на вино во Јужна Америка. Тоа е најголемата област која зафаќа 80 % од сите лозови насади. Од црвените вина најдобрите се Каберне Совињон и Шираз и помалку познатата сорта на грозје наречена Мелбек. Како посебен винарски производ, аргентинскиот Мелбек се бара насекаде. Многу успешно се развива и производството на Пино Гри. Во регионот најдобрите вина се произведуваат од Малбек, Каберне Совињон и Шардоне. Основните подрегиони се Luyan De Cujo, Maipí и Valle De Uco.

Сан Хуан. Овој регион е вториот според производство на вино во Аргентина познат по производство на Шираз.

Ла Риоха е регион во Аргентина кој е познат по насадите од сортата Торонтес.

ЧИЛЕ

Во Чиле лозарството се развива уште од 1548 година кога отец Франциско де Карбантес ги носи од Перу и ги засадува првите лози од сортата Пајс (Pais). За татко на лозарството и винарството е прифатен дон Силвестре Очагавиа кој најмил специјалист од Франција и ги посадил првите лозови насади со француски материјал во долината Мајпу во 1851 година. Чиле е една од првите земји кои ја започнуваат модернизацијата на лозарството и производството на вино во 1980-тите години на минатиот век. Во текот на 1990-тите години, винарското производство од Чиле е веќе познато ширум светот, што во голем степен ја зголемува и домашната консумација на вино. Чиле е една од земјите кои имаат најголем извоз на вино во светот, а од целокупниот извоз 54 % оди во земјите на Европската унија, потоа во САД и во Канада.

Регионите за производство на вино во Чиле се наоѓаат во централниот дел на земјата. Топлата клима е одлична за одгледување на црвени сорти грозје како Каберне Совињон, Мерло и Карменер (Carmenere), која е локална сорта на грозје слична на Мерло. Тие се обични, но атрактивни вина. Се извезуваат и големи количини на Шардоне и Совињон Блан. Основните вински региони во Чиле се Маипо (Maipo Valley), Рејпел (Rapel Valley), Аконкагуа (Aconcagua Valley), Колчагуа (Colchagua Valley) и Казабланка (Casablanca Valley).

Маипо регионот се наоѓа во близина на главниот град Сантијаго и е водечки регион во производството на квалитетно вино. Најдобрите вина се произведуваат од Каберне Совињон и Мерло, а дел од нив се високо ценети во светот.

Рејпел е најголемиот регион кој произведува претежно црвени вина, од кои специјално внимание заслужуваат вината произведени од сортата Карменер.

Колчагуа како вински регион е познат по производство на Каберне Совињон и Мерло, кои имаат голем потенцијал за стареење.

Аконкагуа е регион во кој се произведуваат црвени вина, во најголем дел Каберне Совињон.

Казабланка е регион кој има студена клима, што претставува можност за производство на бели вина од сортите Совињон Блан и Шардоне. Првите се овошни и свежи, а вторите најчесто стареат во дабови бочви.

АВСТРАЛИЈА

Производството на вино во Австралија го започнува својот развој кон средината на 1980-тите години. Во Австралија има три основни региони за производство на вино кои се наоѓаат во југоисточниот дел на земјата и тоа: Јужна Австралија, Нов Јужен Велс и Викторија. Овие три региони формираат мега регион наречен Југоисточна Австралија, термин кој често се сретнува на етикетите на шишињата на австралиското вино. Ако виното е произведено во некој од овие региони, името се користи за да се означи регионот. Како дополнување на името на регионот се користат уште и зони, региони и подрегиони. Во Австралија, државата има заземено сериозен пристап кон производството на вино и истото е вклучено во стратешките и развојни политики на земјата. Земјата која е еден од светските производители и извозници на вино има изработено Стратешки план за развој на винската индустрија.

Во **регионот Јужна Австралија** најважните места за одгледување на грозје се долината Бароса (Barossa Valley), Кунауара (Coonawarra), Лонгхорн (Longhorne Creek), долината Мекларен (McLaren Valley), долината Клери, долината Пикадили (Piccadilly Valley). Во овој регион се произведуваат најмногу вина и се одгледуваат различни вина.

Нов Јужен Велс е регион за вино во кој топлата клима дозволува одгледување на сорти како Каберне Совињон и Шираз. Овој регион е специјализиран во производството на Семијон. Оваа сорта е позната низ светот и оценета со висока оценка од страна на винските специјалисти. Долината Хантер е најстариот винарски регион во Австралија, а првите лозја тука се засадени во 1825 година. Најмногу се произведуваат белите вина, во најголем дел Шираз. Покрај овие субрегиони, треба да се спомене и областа Маџи во која се одгледуваат Шардоне, Каберне Совињон и Шираз.

Викторија е главниот јужен вински регион во Австралија, кој опфаќа студени области на јужниот брег и топли области во внатрешноста кон север. Во овој регион се произведува познатиот ликер Мускат, кој е сладок, со содржина на алкохол од 20 % и вкус на смокви и сливи. Долината на Јара е најстарата винарска област во овој регион познат со студената клима. Областа е позната по производство на Пино Ноар и Шардоне. Хиткот е област која до 1960-тите години на минатиот век била позната по одгледувањето на овци и по рударската индустрија, а денес по најдобрите произведувачи на Шираз.

ЈУЖНА АФРИКА

Производството на вино е важен дел од економијата на Јужна Африка, а оваа земја е меѓу најголемите производители на вино во светот со над еден милион декари лозја, близу 3.000 сорти на грозје, 10 милиони хектолитри вино годишно и околу 300.000 луѓе кои се ангажирани во оваа индустрија. Државата е со вековна традиција во однос на производството на вино, а вината се продаваат низ целиот свет поради пристојните цени и одличниот квалитет.

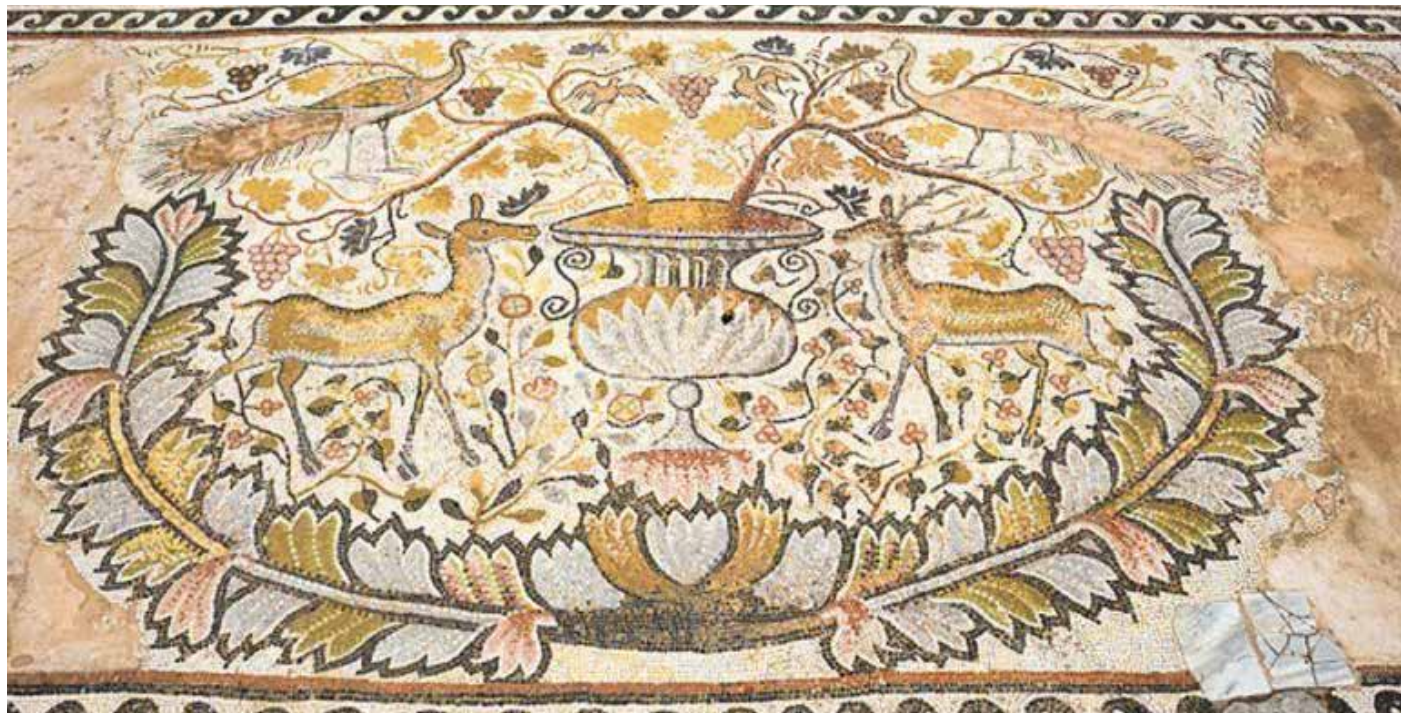
Вината од Јужна Африка се носители на многу престижни награди од меѓународни вински изложби ширум светот. Познати бели сорти на лозје се Шенин Блан, Шардоне, Совињон Блан, Коломбар и Мускат. Од црвените, најпопуларни се Пинотаж (вкрстено Пино Ноар и Хермитаж), Каберне Совињон, Мерло, Шираз, Сензо, Каберне Франк, Пети Вердо. Лозарските региони се распространети во најјужната крајбрежна зона на земјата, главно во провинцијата Кап. Од 1973 година во земјата е воведен систем за географско потекло на вината, според кои Јужна Африка е поделена на четири региони, 21 област, 61 помали реони и повеќе самостојни винарии.

Попознати вински региони се: Констанција, Стеленбош, Паарл, Френчух Брид Ривер, Оверберг, Ворчестер, Дарбанвил, Суартланд и Седербург. Најголемата и со сигурност една од најпознатите визби е Недербург.

II. ПОТЕНЦИЈАЛИ НА ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Богатата традиција на одгледување винова лоза и на производство на вино во Република Северна Македонија почнала уште во античко време за кое сведочат бројните артефакти пронајдени на овие простори. Златни амфори и кратери (садови за транспортирање и консумирање на вино) се пронајдени на локалитетот некропола во Требениште крај Охрид. Бронзената статуетка Менада, најдена во Тетово, датира од 6-ти век пред наша ера. Менадите биле придружнички на богот на виното Дионис и за време на прославите во негова чест им служеле на услуга на присутните.

Традицијата од антиката продолжила и во римскиот период кога Македонија била еден од најважните винарски региони, а таа традицијата имала континуитет и по доаѓањето на Словените, и се развивала сè до четиринаесеттиот век. Во периодот на Отоманската Империја (1350-1918), производството на вино во Македонија се намалило се одржувало во многубројните православни манастири. Филоксерата (мал инсект кој ги напаѓа коренот и листот на винската лоза) силно ја погодила Македонија во периодот меѓу 1890 и 1920 година, кога многу лозја овде биле ископачени, а во одредени делови напoлно престанало производството на вино и одгледувањето на грозје.

Најстарите земјоделски училишта во земјата се формирани во Битола 1908 година, во Тетово во 1928 година, но дури после Втората Светска војна се формираат насоки за изучување на винарството и лозарството. Земјоделскиот институт во Скопје е формиран во 1927 година, а одделенијата за лозарство и винарство во 1944 година.

Македонската витикултура го достигнала својот врв во текот на осумдесеттите години на минатиот век, кога Македонија произведувала две третини од вкупното производство на вино во бивша Југославија, меѓутоа со стекнувањето на независноста во 1991 г., извозот на вино драстично се намалил.

Денес, лозарството претставува една од носечките гранки во вкупното земјоделско производство, односно најважната стратешка индустрија во Република Северна Македонија, доколку се земе во предвид дека заедно со производството на вино придонесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП (брuto домашен производ). Виното е на првото место во извозот на пијалаци, и е вториот најважен производ, по тутунот, во однос на извозната вредност на земјоделските производи. Лозовите плантажи денес се протегаат на околу

24 илјади хектари. Сепак, и покрај погодните климатски услови, во последните 30-тина години забележана е голема флукуација на површините на кои се одгледува грозје. Таквата состојба е како последица на застојот во обновувањето на лозовите насади, односно нарушената старосна структура на насадите, каде учеството на насадите со старост од над 20 години е многу висока. Истовремено, големината на парцелите е мала, заради долготрајната фрагментација на земјоделското земјиште, како резултат на наследната традиција, непостоењето на пазар на земјиште и долги периоди на недоволно инвестирање во овој сектор.

Во 2018 година, вкупното производство на вино во земјата изнесувало 781.292 хектолитри вино и тоа бележи благо опаѓање на производството споредбено со останатите години. Просечното годишно производство на вино изнесува околу 800.000 хектолитри, од кои најголем дел како наливно вино (околу 80%), а остатокот како флаширано вино.

Во Република Северна Македонија денес постојат над 60 винарски визби кои се лоцирани во главните лозарски региони. Поголем дел од овие винарски визби се главно мали и средни со капацитет до 100.000 хектолитри, а само мал број имаат капацитет поголем од 100.000 хектолитри.

Овие винарски визби се стремат кон концентрирање на производство на вино полнето во шишиња и висококвалитетни вина, преку строга контрола на избор на сорти, управување со лозови насади и берба, транспорт и практики за испорака. Покрај тоа тие инвестираат и во софистицирана опрема за доработка и преработка, полнење во шишиња и маркетинг технологии и се конкурентни на домашните како и на странските пазари. Дел од овие винарии се насочени кон развој на винскиот туризам и имаат изградено материјална и техничка база за прифаќање и услужување на туристите, дегустација на вино, разглед на лозјето, запознавање со процесот на производство на вино, продажба на вино, како и дополнителни услуги како конференциски капацитети, разглед и организирани тури и активности во регионот и слично.

1. Вински региони

Во Република Северна Македонија постојат три лозаро-винарски региони и тоа: Централен вински регион – Повардарие, Западен вински регион (Пелагонија-Полог) и Источен вински регион (Пчиња-Осогово). Овие региони се поделени на 16 виногорја.

Слика 3. Вински региони во Република Северна Македонија

Источниот вински регион е поделен на следните виногорја:

- » Кумановско виногорје
- » Кратовско виногорје
- » Пијанечко виногорје

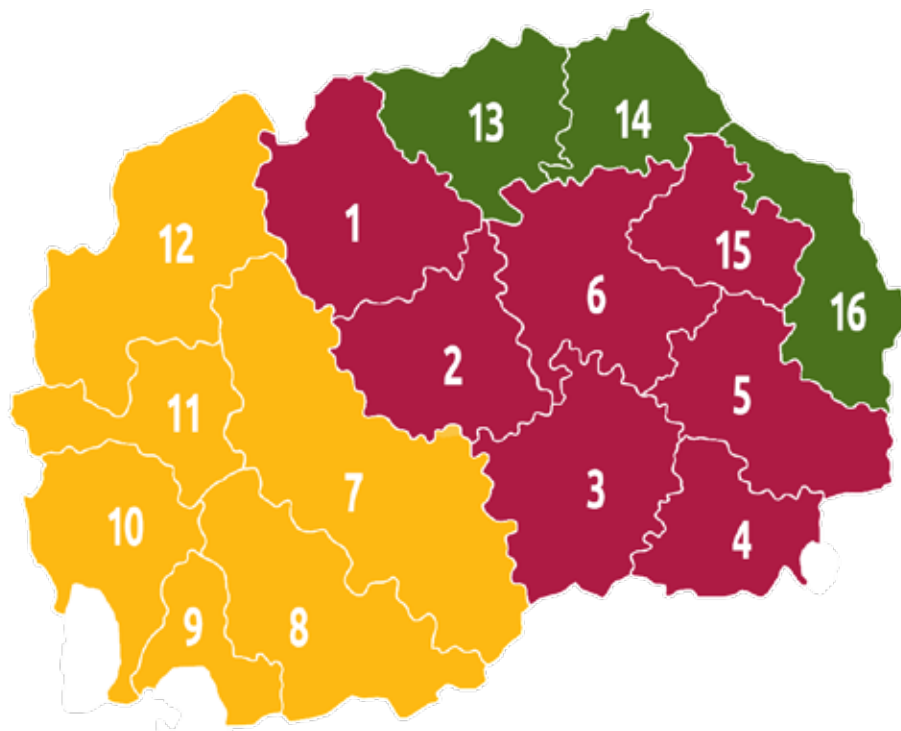
Централниот вински регион ги опфаќа следните виногорја:

- » Скопско виногорје
- » Велешко виногорје
- » Тиквешко виногорје
- » Гевгелиско-валандовско виногорје
- » Струмичко-радовишко виногорје
- » Овчеполско виногорје
- » Кочанско-виничко виногорје

Западниот вински регион е поделен на следните виногорја:

- » Прилепско виногорје
- » Битолско виногорје
- » Преспанско виногорје
- » Охридско виногорје
- » Кичевско виногорје
- » Тетовско виногорје

Слика 4. Виногорја во Република Северна Македонија

Виногорја: Скопско виногорје (1), Велешко виногорје (2), Тиквешко виногорје (3), Гевгелиско-валандовско виногорје (4), Струмичко-радовишко виногорје (5), Овчеполско виногорје (6), Кочанско-виничко виногорје (15), Прилепско виногорје (7), Битолско виногорје (8), Преспанско виногорје (9), Охридско виногорје (10), Кичевско виногорје (11), Тетовско виногорје (12), Кумановско виногорје (13), Кратовско виногорје (14) и Пијанечко виногорје (16).

ИСТОЧЕН ВИНСКИ РЕГИОН (ПЧИЊА-ОСОГОВО)

Источниот вински регион опфаќа приближно 4 % од вкупното производство и вклучува 3 виногорја: Куманово, Кратово, Кочани и Пијанец. Лозовите насади се наоѓаат на 440-850 метри надморска височина, а се насадени на бреговити и брановити терени, со средно благи наклони со различна експозиција. Климата е умерено-континентална со силни налети на северни ветрови. Над 110 дена во годината имаат температура над 25 степени. Врнежите во просек изнесуваат 50 л/м², а во текот на вегетацијата ретко се јавуваат сушни периоди. Лозовите насади се одгледуваат на различни видови почва од кои најзастапена е делувијалната, циметна и кафеава почва врз варовник. Овој регион се простира на северозападниот дел на Република Северна Македонија и се протега од реката Пчиња на запад, до Осоговските Планини на исток. Пчињско-Осоговскиот регион ги опфаќа следните виногорја:

- » Кумановско виногорје – просечната температура за време на вегетативниот период изнесува 16,6 степени, а просечно количество врнежи е 65 л/м²;
- » Кратовско виногорје – температура за време на вегетативниот период изнесува 16,6 степени, а просечно количество врнежи е 65 л/м²;
- » Пијанечко виногорје – температура за време на вегетативниот период изнесува 15,5 степени, а просечното количество врнежи е 55 л/м².

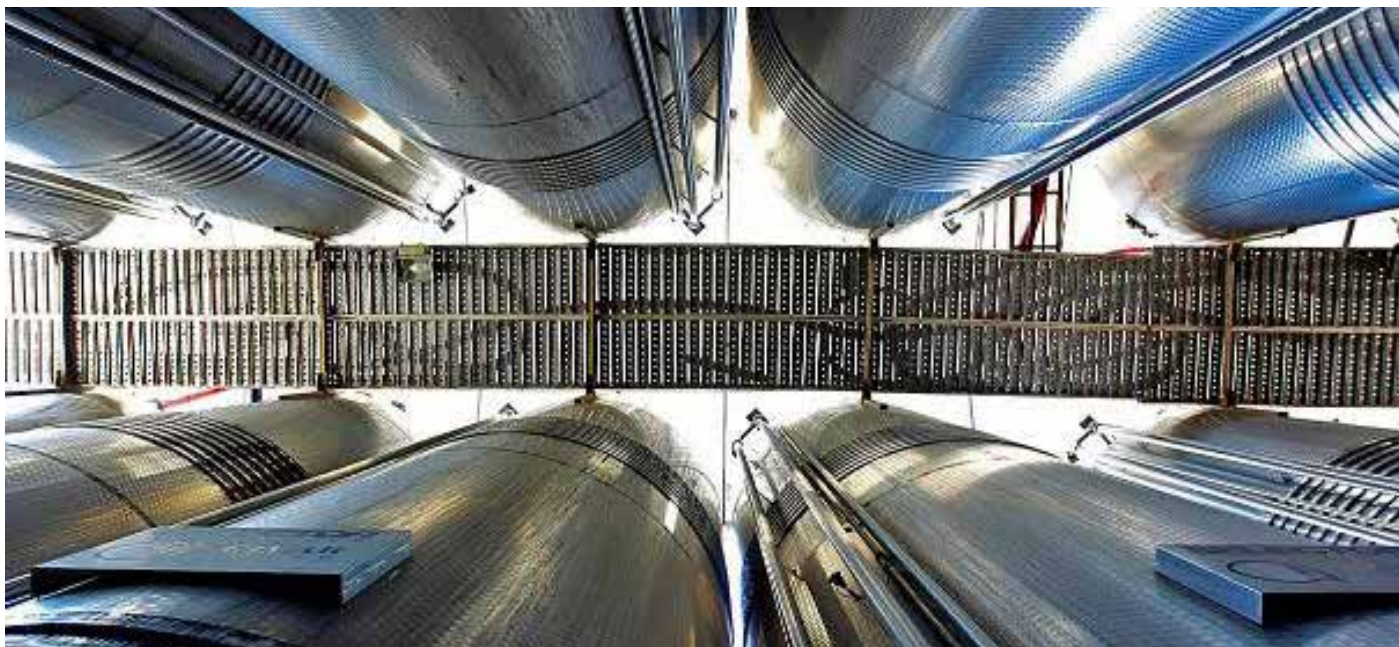
ЦЕНТРАЛЕН ВИНСКИ РЕГИОН (ПОВАРДАРИЕ)

Централниот вински регион (Повардарие) е најголем и најпознат вински регион во Република Северна Македонија, каде што се произведуваат околу 83 % од македонското вино. Лозовите насади се наоѓаат од 50-500/600 метри надморска височина, а се протегаат во должина на Вардарската Долина и меѓу високите планински масиви што се издигаат на исток и на запад. Климата е медитеранска до континентална, со благи зими и жешки лета. Над 124 дена во годината имаат температура над 25 степени. Врнежите во просек изнесуваат 46 л/м² и се рамномерно распоредени во текот на годината. Лозовите насади се одгледуваат на различни видови почва од кои најзастапена е делувијалната почва (рамни терени).

Велешко виногорје – Ја зафаќа речиси целата површина на атарот на општина Велес. Ова виногорје одјуг е под влијание на медитеранската клима, а од север-североисток поизразено е влијанието на континенталната клима. Годишното количество на врнежи изнесува 43 л/м², а во текот на вегетацијата потребно е наводнување. Лозовите насади се лоцирани на надморска висина од 50-450 метри. Најмногу се застапени следните типови почва: рендзини, сироземи, смолници и циметна почва кои се погодни за одгледување винова лоза.

Тиквешко виногорје – Ја зафаќа површината на атарот на општините Кавадарци, Неготино и Демир Капија, како и дел од општините Прилеп и Велес. Во ова виногорје припаѓаат рамните и брановити терени меѓу Велешката Клисуре на север и Демиркаписката Клисуре на југ. Овие предели се под влијание на медитеранската клима на југ, континенталната клима од север и планинската клима, а таквата комбинација создава идеални услови за одгледување винова лоза. Годишното количество врнежи се движи од 43-52 л/м², а во летниот период потребно е наводнување. Целото виногорје е опфатено со систем за наводнување. Лозарските терени се брановидни и бреговити, со благи наклони погодни за одгледување винова лоза, а се наоѓаат на надморска висина од 110-55 метри. Преовладуваат почвите: сироземи, рендзини и смолници.

Гевгелиско-Валандовско виногорје – Ја зафаќа површината со лозови насади во најјужниот дел на Република Северна Македонија, по текот на реката Вардар и околината на Дојранското Езеро. Во него влегуваат лозовите површини од подрачјето на општините Гевгелија и Валандово. Ова виногорје е под големо влијание на медитеранската клима, а во зимскиот период по долината на Вардар е присутно влијанието на континенталната клима. Годишното количество на врнежи изнесува 54-75 л/м², а во летниот период потребно е дополнително наводнување. Најголем дел од лозовите насади се одгледуваат на почва со благи наклони или по рамнините на Вардар, со различни експозиции погодни за одгледување на винова лоза. Дел од насадите се наоѓаат на надморска висина од 50 метри.

Струмичко-Радовишко виногорје – Ја зафаќа површината на долината на реката Струма и Струмешница со медитерански климатски влијанија од југ, додека од север и од североисток е присутно влијанието на континенталните воздушни маси. Во него се застапени лозовите насади на површината на најјугоисточниот дел на Република Северна Македонија, односно подрачјето на општините Струмица и Радовиш. Годишното количество врнежи изнесува 34-60 л/м², а во летните периоди потребно е наводнување. Еден дел од виногорјето е опфатен со систем за наводнување. Поголемиот дел од насадите е на брановита почва, почва со благи наклони и рамница. Надморската висина се движи од 224-380 метри, најмногу е застапена делувијалната почва.

Овчеполско виногорје – Ја зафаќа површината на општините Свети Николе, Штип, Пробиштип и дел од општината Кочани. Ова виногорје од југозапад е под влијание на медитеранската клима, а од север е под влијание на студените воздушни маси на континенталната клима. Се одликува со топли лета и долги студени зими, а во текот на летото може да се јават и суши. Годишното количество на врнежи изнесува 34-56 л/м². Поголем дел од виногорјето е опфатен со систем за наводнување. Најголем дел од насадите се одгледуваат на брановита почва со благи наклони или рамни површини, а мал дел на бреговита и стрмна почва. Надморската височина се движи од 250 до 600 метри. Лозовите насади најчесто се одгледуваат на смолници, рендзени и сироземи.

Кочанско-Виничко виногорје – Ја зафаќа површината на општините Винаца, Кочани и Пробиштип. Ова виногорје од југозапад по текот на реката Брегалница е под влијание на медитеранската клима, додека пак по долините на Кочанска, Зрновска Река и река Осојница присутно е влијанието на планинската клима. Годишното количество врнежи изнесува 45 л/м². Поголем дел од виногорјето е опфатен со систем за наводнување. Најголем дел од насадите се одгледуваат на брановита почва со благи наклони, а мал дел на бреговита и стрмна почва. Надморската висина се движи од 250-600 метри. Лозовите насади се одгледуваат на сироземи и еродирана делувијална почва.

Скопското виногорје - Го зафаќа најсеверниот дел на Повардарието, опколено со високи планини. Оваа македонска винска регија е под влијание на медитеранската и континенталната клима. Медитеранската клима е присутна само по долината на реката Вардар, додека влијанието на континенталната клима е изразено во пределите на север и североисток. Летата се доста топли, а зимите умерено студени, ретко многу студени. Конфигурацијата на почвата е брановита и бреговита, со благи наклони. Надморската височина се движи од 250-600 метри. Лозните насади најчесто се подигаат на сироземи, циметна почва и на смолници, кои се многу погодни за успешно одгледување на виновата лоза. Најзастапени црвени вински сорти во овој регион се: ранецот, мерлотот, каберне совинјонот, пино ноарот. Од белите сорти застапени се: шардонето, беланот, мускатот, ризлингот, севињон бланк, темјаника, жилавка и др.

ЗАПАДЕН ВИНСКИ РЕГИОН (ПЕЛАГОНИЈА-ПОЛОГ)

Во овој регион, лозовите насади се наоѓаат на 600-680 метри надморска височина, а се насадени на бреговите и на брановити терени, со средно благи наклони со јужна експозиција. Преовладува високопланинска клима, која се карактеризира со влажни и студени зими и суви и жешки лета. Над 87 денови во годината имаат температура над 25 степени. Врнежите во просек изнесуваат 57 л/м². Лозовите насади се одгледуваат на различни видови почви од кои најзастапена е кафеава почва. Во овој регион се произведува околу 13 % од вкупното производство на вино. Пелагониско-Полошкиот регион ги опфаќа следните виногорја:

- » Прилепско виногорје – просечната температура на воздухот е 16 степени, а годишните врнежи изнесуваат 57 л/м²;
- » Битолско виногорје – просечната температура на воздухот е 16,7 степени, а годишните врнежи изнесуваат 60 л/м²;
- » Преспанско виногорје – просечната температура на воздухот е 14,2 степени, а годишните врнежи изнесуваат 68 л/м²;
- » Охридско виногорје – просечната температура на воздухот е 16 степени, а годишните врнежи изнесуваат 71 л/м²;
- » Кичевско виногорје – просечната температура на воздухот е 16,4 степени, а годишните врнежи изнесуваат 80 л/м²;
- » Тетовско виногорје – просечна температура на воздухот е 16,2 степени, а годишните врнежи изнесуваат 69 л/м².

2. Законодавна рамка

Постоечката законска регулатива во Република Северна Македонија која е во интерес на оваа студија, можеме да ја поделиме на директно поврзана со туризмот и индиректно поврзана со туризмот. Анализата на законската регулатива која е дадена подолу, покажува дека, законите од моментот на донесување до денес имаат претрпено многубројни измени и дополнувања во насока на подобрување на регулативата за интересите и потребите на сите заинтересирани страни. Законската регулатива која е директно поврзана со туризмот и е од значење за оваа студија е следната:

- » Закон за туристичка дејност
- » Закон за угостителска дејност
- » Закон за туристички развојни зони
- » Закон за основање Агенција за промоција и поддршка на туризмот
- » Закон за автокампови
- » Закон за планински патеки

Покрај законската регулатива и специфичните закони поврзани со туризмот, постојат и голем број правилници кои ја регулираат туристичката и угостителската дејност во земјата како правилници за категоризација на угостителските објекти, потоа правилник за сообраќајни знаци, опрема и сигнализација во однос на туристичките патни знаци за винските центри и др.

Законските аспекти на виното опфаќаат многу широка палета на активности, како што се основање на винарија, производство, трговија, оданочување и многу други. Чувањето на вината и нивниот транспорт, исто така се поврзани со одредени правила, поради можноста од расипувањето на виното и намалувањето на неговиот квалитет. Во светот различните држави имаат воведено сопствена законска регулатива која е поврзана со винарството. На ниво на Европската унија постојат регулативи кои ги контролираат и одредуваат одгледувањето на винова лоза и производството на вино, како сортите на винова лоза кои се користат во производството на вино, методите на производство, нивото на алкохол, користењето на сулфур диоксид, и др.

Во Република Северна Македонија законската регулатива поврзана со виното е Законот за вино. Со овој закон се уредуваат планирањето и управувањето со производствениот потенцијал за производство на винско грозје, производството на вино, пазарот и прометот со вино, класификацијата на вината, производството, означувањето и заштитата на вината со географски назив и описот, означувањето и заштитата на виното. Целите на законот за вино се заштита на интересите на производителите на винско грозје и вино и потрошувачите на вино, подобрување на квалитетот на виното и другите производи од винско грозје и добро функционирање на внатрешниот и надворешниот пазар на винско грозје и вино. Покрај законот за вино, во земјата постојат и голем број правилници кои се поврзани со производството на вино.

3. Стратешки документи

Покрај законската регулатива во нашата земја, при изработката на Студијата земени се предвиди стратешките документи (програми и планови) за развој на национално, регионално и локално ниво. На национално ниво, анализирани се стратегиите кои се однесуваат на туристичкиот развој и кои во својата содржина го третираат развојот на винскиот туризам, како:

- » Национална стратегија за развој на туризмот на Република Македонија 2016-2020
- » Национална стратегија за рурален туризам на Република Македонија, 2012-2017
- » Потстратегија за традиции и настани на Република Македонија

Во Националната стратегија за развој на туризмот, направена е следната анализа на винскиот туризам:

- » Поради својата географска положба и поволните климатски услови, Македонија има долга историја на производство на вино
- » Постојат дузини комерцијални винарии насекаде низ Македонија и винови насади може да се најдат насекаде низ земјата
- » Околу 85% од произведеното македонско вино доаѓа од вардарската долина околу градовите Кавадарци и Демир Капија
- » Добро познати вина се Вранец, Станушина, Темјаника, Смедеревка и Прокупец
- » Најголемата винарија во Македонија (Тиквеш) се наоѓа во Кавадарци
- » Пејзажот во винските региони се класифицира како привлечен

Со реализација на економскиот потенцијал на винскиот туризам локалните винарии во земјата почнаа да создаваат нови туристички производи (пр. дегустација на вино, ресторани, тури со водич). Во моментот најчесто се работи за производ за еднодневни посети, главно поради недостиг на сместувачки објекти. Се забележува раст на побарувачката за производи за вински туризам, а поголемиот дел од посетители се главно домашни туристи.

Според Националната стратегија за рурален туризам, во Република Северна Македонија развојот на винскиот туризам како составен дел на алтернативна форма, може да биде постигната преку две конкретни мерки:

- » Изработка на туристички програми „Патот на виното“ за домашни и странски посетители за организирани посети на винариите и винските региони и дегустација на традиционална македонска храна и вино како и разгледување на процесот на производство на македонското вино во соработка со винариите, стопанските комори и единиците за локална самоуправа
- » Активности на дипломатските претставништва и промоторите за активен пристап

кон привлекување на странски реномирани туроператори кои би ја вклучиле туристичката винска понуда на Македонија во своите програми

На регионално ниво, анализирани се програмите за развој на шесте плански региони каде има вински центри, во деловите кои се однесуваат за туризмот и винскиот туризам. Анализирани беа следните програми:

- » Програма за развој на Вардарски регион 2015-2019
- » Програма за развој на Источен регион 2015-2019
- » Програма за развој на Југозападен регион 2015-2019
- » Програма за развој на Југоисточен регион 2015-2019
- » Програма за развој на Североисточен регион 2015-2019
- » Програма за развој на Скопски регион 2015-2019

На локално ниво (општинско), анализирани се Стратегиите за локален економски развој (ЛЕР) на општините во кои се наоѓаат во винските региони. Покрај Стратегиите за ЛЕР, беа анализирани и останати стратешки документи за развој на општините како стратегии за рурален развој, стратегии за туризам, студии за развој на вински туризам, развојни планови изработени преку различни проекти и слично.

4. Преглед и состојба на винскиот туризам во Република Северна Македонија

Во ова поглавје од Студијата се обработува материјата поврзана со развојот на винскиот туризам во трите вински региони во Република Северна Македонија. Покрај направената анализа на винските региони и капацитетите на винариите кои нудат дегустација и останати туристички и угостителски услуги, исто така, опфатени се винските манифестации, винските музеи, винските патишта и винските продавници како основни фактори за постоење и развој на винскиот туризам. Треба да се напомене, дека потенцијалот со кој располага земјата за развој на вински туризам е голем. Истражувањата покажаа, дека винариите кои не нудат дегустација во моментот, размислуваат за опремување на вакви простории, а некои винарии се во почетна фаза на изградба на вакви специјализирани капацитети во насока на прифаќање на туристи.

Во Република Северна Македонија, според спроведените истражувања за потребите на оваа студија, во моментот постојат 28 винарии кои нудат дегустација на вино за посетители и туристи. Овие винарии, во најголемиот дел се наоѓаат во Централниот вински регион (24), три се лоцирани во Западниот вински регион, а една во Источниот вински регион.

Во табелата подолу е даден преглед на винариите кои се отворени за туристички посети и имаат понуда на дегустација на вино, односно развиваат вински туризам.

Табела 4. Винарии со понуда на дегустација во винските региони

Регион	Виногорје	Винарии
Источен вински регион	Кумановско	1
Централен вински регион	Скопско	5
	Валандовско	1
	Тиквешко	14
	Велешко	2
	Овчеполско	2
Западен вински регион	Прилепско	1
	Охридско	1
	Битолско	1
Вкупно		28

Од Табелата може да се забележи, дека Тиквешкото виногорје во поглед на винариите во земјата кои имаат понуда на вински туризам преку дегустација предничи пред останатите виногорја со 14 винарии кои се на располагање на туристите. По Тиквешкото виногорје, Скопското виногорје е на второ место со 5 винарии кои нудат дегустација како основна форма на винскиот туризам. Велешкото и Овчеполското виногорје располагаат со по две винарии, а Кумановското, Валандовското, Прилепското, Битолското и Охридското со по една винарија која има можност да прифати туристи. Винариите во земјата, покрај дегустацијата, сместувачките капацитети, рестораните и конференциските можности, нудат прошетка низ лозјата, запознавање со производствениот процес и технологиите на производство и чување на вино, разни тури и организирани екскурзии за посета на локалитети или активности во регионот.

4.1. Вински туризам во Источниот вински регион (Пчиња-Осогово)

Во Источниот вински регион функционираат следните винарии: Кокино, Тричковик, Премиум, Вековник, Нипро, Земсил Рик Силекс и други. Истите во наредниот период планираат да создадат услови за развој на вински туризам, преку организирање дегустации, прошетки низ винариите, запознавање со процесот на производство на вино и сл., со што ќе станат привлечни за туристите. Во моментот само винаријата Кокино која се наоѓа во Куманово има понуда на дегустација на вино. Оваа винарија, исто така располага со сместувачки капацитет, ресторан и конференциска сала.

Табела 5. Винарии со понуда на дегустација во Источниот вински регион

	Винарија	Виногорје	Дегустација	Ресторан	Сместување	Конференции
1	Кокино	Кумановско	Да	Да	Да	Да

Во иднина, може да се очекува, повеќе винарии од Источниот регион да ги опремаат своите капацитети и подготват истите за прифаќање на туристи, најпрво за дегустација, а подоцна и сместување, исхрана и дополнителни услуги за посетителите.

Покрај винариите, од значење за развој на винскиот туризам се и природните и културните потенцијали на регионот.

Природни потенцијали. Позначајните природни потенцијали во Источниот вински регион се следните:

- » Можност за прошетка и планинарење на Герман, Билина Планина, Осоговските Планини со врвовите Царев Врв (2085 м) и Руен (2252 м), како и зимско спортскиот центар Пониква, Плачковица, Влаина, Голак, Малешевските планини, Огражден и некои други помали планини, кои нудат одлични можности за бројни спортско-рекреативни активности;
- » Посета на Лесновскиот кратер, кој се наоѓа во западниот дел на Осоговските Планини и претставува еден од најдобро сочуваните фосилни вулкански кратери во Република Северна Македонија и на Балканскиот Полуостров;
- » Посета на едни од најуникатните појави на фосилен вулкански релјеф во Македонија, познатите „Базалтни плочи“ кај Куманово;
- » Посета на камени кукли на локалитетот „Куклици“;
- » Посета на Беровско (Ратевско) Езеро.

Културни потенцијали. Од културните потенцијали во Источниот вински регион ќе ги издвоиме следните:

- » Посета на археолошкиот локалитет Големо градиште во с. Коњух, утврдена населба од доцноантичкото време и средниот век;
- » Посета на кулите и мостовите во Кратово;
- » Посета на Мегалитската опсерваторија „Кокино“;
- » Посета на Цоцев Камен;
- » Посета на спомен костурницата „Зебрњак“ во близина на Старо Нагоричане;
- » Посета на некои од најзначајните манастири во овој регион: Карпинскиот манастир или „Воведние на Пресвета Богородица“ кај селото Орах, Кумановско; Забелскиот манастир или „Успение на Пресвета Богородица“ кој се наоѓа на тремеѓето меѓу селата Никуљане, Старо Нагоричане и Челопек; црквата „Св. Ѓорѓи“ во Старо Нагоричане; манастирот „Св. Јоаким Осоговски“ во Крива Паланка; Лесновскиот манастир; манастирот „Св. Архангел Михаил“ во Берово, црквата „Св. Богородица – Балаклија“ во Делчево и др.

4.2. Вински туризам во Централниот вински регион (Повардарие)

Централниот вински регион е најразвиениот вински регион во земјата, а како таков има и најмногу винарии кои нудат дегустација на туристите. Во табелата подолу се дадени основните податоци за 24-те винарии кои нудат дегустација во Централниот вински регион.

Табела 6. Винарии со понуда на дегустација во Централниот вински регион

	Винарија	Виногорје	Дегустација	Ресторан	Сместување	Конференции
1	Брзанов	Скопско	Да	Не	Да	Не
2	Картал	Скопско	Да	Да	Не	Не
3	Кувин	Скопско	Да	Да	Не	Да
4	Сковин	Скопско	Да	Да	Не	Не
5	Шато камник	Скопско	Да	Да	Да	Да
6	Валандово	Валандовско	Да	Да	Не	Не
7	Бовин	Тиквешко	Да	Да	Не	Не
8	Венец	Тиквешко	Да	Да	Не	Да
9	Домен Барово	Тиквешко	Да	Да	Да	Да
10	Домен Лепово	Тиквешко	Да	Да	Да	Да
11	Кралица Марија	Тиквешко	Да	Да	Да	Да
12	Лазар	Тиквешко	Да	Да	Да	Да
13	Мовино	Тиквешко	Да	Не	Не	Да
14	Пивка	Тиквешко	Да	Не	Не	Да
15	Попов	Тиквешко	Да	Да	Не	Не
16	Попова Кула	Тиквешко	Да	Да	Да	Да
17	Пуклавец	Тиквешко	Да	Да	Не	Да
18	Стоби	Тиквешко	Да	Да	Не	Да
19	Тиквеш	Тиквешко	Да	Да	Не	Да
20	Трајковски	Тиквешко	Да	Да	Не	Да
21	Тристо	Велешко	Да	Да	Не	Да
22	Шато Сопот	Велешко	Да	Да	Не	Да
23	Имако	Овчеполско	Да	Да	Не	Не
24	Езимит	Овчеполско	Да	Да	Не	Не

Од табелата може да се забележи, дека најголемиот дел од винариите или 21 располагаат со ресторански капацитети (со исклучок на 3 винарии), сместување нудат само 7 винарии, а со конференциски капацитети располагаат 16 винарии. Во иднина, може да се очекува, винариите од Централниот регион да ги зголемат сместувачките капацитети согласно зголемената побарувачка на вински туризам, како и да воведат дополнителни услуги како конференциски сали во кои би се организирале различни настани.

Покрај винариите, од значење за развој на винскиот туризам се и природните и културните потенцијали на регионот.

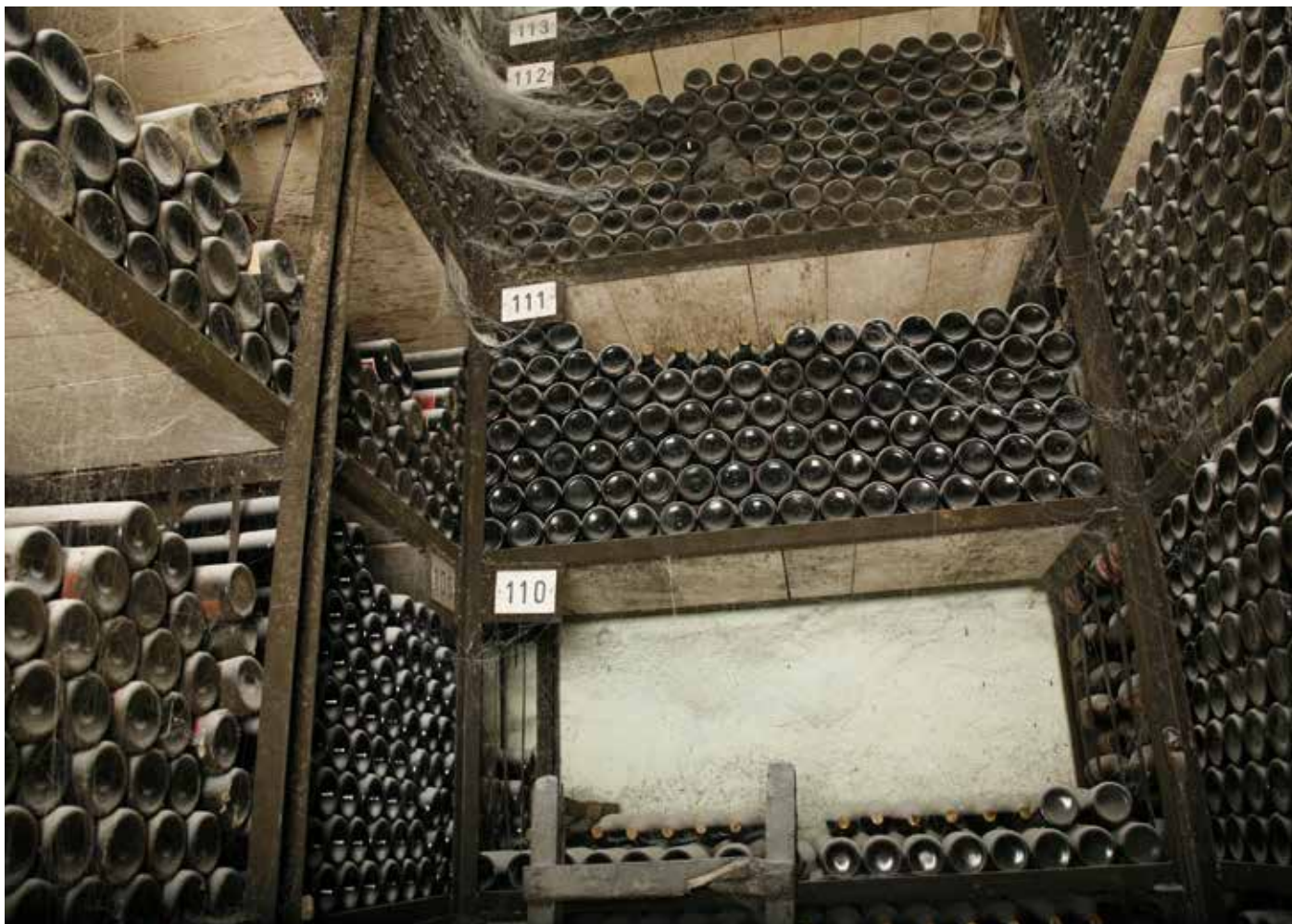
Природни потенцијали. Позначајните природни потенцијали во Централниот вински регион се следните:

- » Можност за прошетка и планинарење низ едни од најубавите планини и планинските масиви во Северна Македонија, планината Водно, Скопска Црна Гора, планинскиот масив Јакупица, планината Кожуф со Ски центарот, планината Беласица и др.;
- » Посета на кањонот Матка, споменик на природата;
- » Посета на природниот резерват Јасен, локалитет со изразито богата флора и фауна;
- » Посета на строгиот природен резерват „Тиквеш“
- » Посета на клисурата „Демир Капија“, споменик на природата;
- » Посета на некои од пештерите во овој регион: Пештерата Врело, најдлабоката подводна пештера во Европа; Пештерата Бела Вода, една од најдолгите во Северна Македонија Пештера Макаровец; Пештера Горен Змејовец; Арамиска Пештера; Пештера Дамјаница; Пештера Црквиче; и др.;
- » Посета на Ѓаволски сид, природна геоморфолошка појава на јужните падини на планината Богословец;
- » Посета на селото Клисуре и Долината на кактусите, кај Демир Капија;
- » Посета на Дојранското Езеро, кое е заштитено со законот за езерата во Република Северна Македонија и е едно од трите најголеми природни езера во Македонија и зафаќа површина од 42,74 км².;
- » Посета на Смоларскиот и Колешинскиот водопад, едни од најголемите и најатрактивните во Северна Македонија;
- » Посета на термоминералните извори и бањи: Катлановската Бања, Бањата Банско и Негорските бањи.

Културни потенцијали. Од културните потенцијали во Централниот вински регион ќе ги издвоиме следните:

- » Посета на античкиот град Скупи, кој се наоѓа на околу 5 км северозападно од Скопје;
- » Посета на археолошкиот локалитет Скопско Кале;
- » Посета на Римскиот Аквадукт;
- » Посета на античкиот град Стоби, чие име најрано се спомнува во 197 год. п.н.е.;
- » Посета на античкиот град Бургала, кај с. Карбинци во близина на Штип;
- » Посета на археолошкиот локалитет Виничко Кале, надалеку познат по теракотните икони;
- » Посета на средновековната тврдина Исар во Штип;
- » Посета на археолошкиот локалитет Вардарски Рид за кој наодите велат дека потекнува од бронзеното а, можеби, и од некое постаро доба. Овој локалитет бил еден од најмоќните раноантички градови во целото Повардарие;
- » Посета на некои од најзначајните манастири во овој регион: манастирот „Св. Пантелејмон“ во Нерези; манастирот „Св. Андреј“ во Матка; Марков манастир или „Св. Димитрија“ во с. Сушица; манастирот „Св. Никола“ во с. Шишево; манастирот „Свети Никита“, во село Горњане; манастирот „Св. Илија Горни“ во близина на селото Бањани; манастирот „Св. Ѓорѓи“ попознат како Полошки манастир, во близина на Кавадарци; пештерската црква „Св. Никола“ (позната како Маркова црква), која се наоѓа во близина на кавадаречкото село Драдња; манастирот Водоча, со манастирската црква посветена на „Св. Леонтие“; црквата „Св. Богородица Елеуса (Милостива)“, во с. Вељуса и многу други.

4.3. Вински туризам во Западниот вински регион (Пелагонија-Полог)

Во Западниот вински регион функционираат повеќе винарии, но во моментот само три винарии Мал Свети Климент (Охрид), Пирган (Прилеп) и Чифлик (Битола) имаат понуда на дегустација на вино и се отворени за туристи. Комплетна услуга за туристите нуди винаријата Чифлик која покрај дегустација нуди и сместување, ресторан и конференциски капацитети. Винаријата Мал Свети Климент нема сместување, а винаријата Пирган не располага со сместувачки и конференциски капацитет.

Табела 7. Винарии со понуда на дегустација во Западниот вински регион

	Винарија	Виногорје	Дегустација	Ресторан	Сместување	Конференции
1	Мал Свети Климент	Охридско	Да	Да	Не	Да
2	Чифлик	Битолско	Да	Да	Да	Да
3	Пирган	Прилепско	Да	Да	Не	Не

Покрај винариите, од значење за развој на винскиот туризам се и природните и културните потенцијали на регионот.

Природни потенцијали. Позначајните природни потенцијали во Западниот вински регион се следните:

- » Можност за прошетка и планинарење низ трите национални парка во Република Северна Македонија. Националниот парк „Пелистер“, претставува првото прогласено заштитено природно богатство во Р.Македонија, во 1948 година. Националниот парк „Маврово“, се одликува со извонредно флористичко богатство и за национален парк е прогласен во 1949 година. Додека пак, Националниот парк „Галичица“, е прогласен за национален парк во 1958 година и во рамките на НП Галичица се наоѓа и природната реткост, островот Голем Град во Преспанското Езеро кое зафаќа површина од 1 км². Сите три национални парка имаат огромно национално, европско и глобално значење;
- » Посета на некои од планините во овој регион, како Кораб (2764) на која има 12 глацијални езера, атрактивни речни долини со клисури и кањони, брзаци, водопади, богата вегетација итн.; Шар Планина (2747), типична планина со алпски предели на високи и стрмни врвови, 27 планински езера, високи водопади, 100-тина извори итн.; Баба со највисокиот врв Пелистер (2.601 м), каде се наоѓаат и двете глацијални езера Големото и Малото Езеро – Пелистерските Очи или т.н. Горски Очи, потоа планините Јабланица, Галичица, Нице, и многу др.;
- » Посета на најголемото и најзначајно природно езеро во Македонија, Охридското Езеро, кое воедно е најстарото езеро во Европа;
- » Посета на Преспанското езеро, второто по големина природно езеро во земјата;
- » Посета на вештачкото Мавровско езеро;
- » Посета на природниот резерват Езерани, кој се наоѓа на северното крајбрежје на Преспанското Езеро. Зафаќа површина од 2080 хектари, а е прогласен за заштитен резерват во 1996 година;
- » Посета на споменикот на природата Марковите кули, кој се наоѓа во близина на Прилеп, и е составен од бројни денудациони форми коишто претставуваат извонредна скулптура на релјефот;
- » Посета на некои од пештерите во овој регион: Шаркова Дупка на Бистра, Ѓоновица или Убавица на планината Буковиќ, Рамниште; Самоска Дупка; Слатински Извор, Пешна и др.;

- » Посета на кањонот на реката Радика;
- » Посета на Билјанините извори и Вевчанските Извори;
- » Посета на Дебарските Бањи;
- » Посета на водопадите: Дуф, Беловишки и др.

Културни потенцијали. Од културните потенцијали во Западниот вински регион ќе ги издвоиме следните:

- » Посета на античкиот град Хераклеја Линкестис, основан од Филип II во 349 г. п.н.е.
- » Посета на античкиот град Стибера, кој за прв пат во историските извори се спомнува во 200 година п.н.е.;
- » Посета на Самуиловата тврдина - средновековна тврдина во градот Охрид, првично изградена од кралот Филип II Македонски, а подоцна наречена по средновековниот цар Самуил;
- » Посета на Антички театар — археолошко наоѓалиште од крајот на III век до почетокот на II век п.н.е. во градот Охрид;
- » Посета на Марковите кули, средновековен град – тврдина, во близина на Прилеп;
- » Посета на Тетовското кале или Исарот — тврдина од доцноантичкото време и средниот век, која се наоѓа на врвот на Балтепе, веднаш над Тетово;
- » Посета на Шарената џамија во Тетово;
- » Посета на локалитетот Заливот на коските во близина на Охрид;
- » Посета на некои од најзначајните манастири во овој регион: манастирите „Св. Јован Бигорски“ и „Св. Ѓорѓи Победоносец“, во близина на Дебар; Климентовата црква на Плаошник, црквата „Свети Јован Богослов Канео“, црквата „Св. Софија“ во Охрид; манастирот „Св. Наум Охридски“ во близина на Охрид; Манастир „Св. Богородица - Пречиста“ во близина на Кичево; Поречки манастир, манастирски комплекс над селото Горни Манастирец, во близина на Македонски Брод; манастирот „Успение на пресвета Богородица – Трескавец“, кој се наоѓа под Златоврв на десетина километри северо-западно од Прилеп, манастирот „Св. Преображение“, во селото Зрзе кој

потекнува од XIII век; манастирот „Св. Архангел Михаил“ во Варош; манастирот и црквата „Св. Ѓорѓи“ во Курбиново, за кој се претпоставува дека потекнува од крајот на XII век; манастирот „Св. Јован Претеча“ од 14 век, во близина на селото Слечко; црквите „Св. Петар“, „Св. Илија“ и „Св. Петка“, на островот Голем Град и многу други.

4.4. Вински манифестации

Винските манифестации се важен сегмент на винскиот туризам, а како позначајни манифестации во Република Северна Македонија ќе ги издвоиме винските празници, винските саеми и винските базари.

Како еден од најпознатите празници поврзани со винарството во Република Северна Македонија ќе го споменеме празникот Тиквешки гроздобер. Тиквешкиот гроздобер претставува продолжување на една долга и богата традиција која на овие простори се одржувала со векови наназад, кога во чест на богот на виното Дионис и виновата лоза, биле одржувани „Дионисиеви денови“. Овие свечености траеле неколку дена и на нив присуствувало целото население (и слободните граѓани и робовите). Луѓето на овие простори со голема умешност и љубов ја одгледувале и негувале оваа култура, за што сведочат многубројните надгробни стели, мозаици и релјефи на бројните археолошки локалитети во Тиквешката. Лозарството во средниот век продолжило да се негува на овие простори, а главни негови центри биле црковните и манастирските имоти, каде што се приготвувало и најубавото вино. Со доаѓањето на Турците, стагнира неговото производство, бидејќи со Куранот била забранета употребата на алкохолни пијалаци.

Општинското раководство во Кавадарци во 1964 година го организира првиот „Тиквешки гроздобер“, манифестација која има стопански, културен и туристички карактер. Секоја година се избираат претставници на гроздоберот: крал, кралица и нивни придружници. Учесници во карневалската поворка се најчесто ученици од кавадаречките училишта. Дефилето секоја година го збогатуваат гости: ансамбли и уметнички друштва од Република Северна Македонија и странство. Преку ден се прави традиционално закројување на грозјето, се организираат дегустации на храна и вино на плоштадот во Кавадарци. Во вечерните часови се одржуваат голем број концерти на кои гостуваат познати музички групи и изведувачи од Република Северна Македонија и Балканот.

Skopje Wine Expo. Како пример ќе го посочиме винскиот базар кој се организира повеќе од десет години во Скопје – Виноскоп. Во 2007 година во Скопје, за првпат се одржал Меѓународниот вински фестивал Виноскоп. Настанот бил организиран на кејот „13 Ноември“, а на манифестацијата се претставиле 20 македонски винарии. Во текот на Фестивалот имало професионална дегустација, на која вината од македонските винарии биле оценувани од страна на тројца странски и двајца домашни судии. Оттогаш па до денес, секоја година, традиционално, се одржува настанот, и тоа во два периоди: во лето и во зима. Настанот има богата уметничка и музичка програма која го придружува и трае неколку дена. Од 2018 година манифестацијата е преименувана во „Skopje Wine Expo“.

Свети Трифун. Моожност за необично и единствено доживување е и одбележувањето на денот посветен на Свети Трифун, заштитник на виновата лоза и на виното. Свети Трифун се празнува во секое село и град во Тиквешкиот регион каде се одгледува виновата лоза. Најчесто започнува со утринска литургија во православните храмови, каде се врши и ритуалното закројување на лозницата, при што луѓето земаат по едно парче од осветената винова лоза, со што, според верувањата, си обезбедуваат среќа и добар род за таа година. На овој ден сите винарски визби се отворени за гости и за случајни минувачи. Како најпознати манифестации од овој вид се манифестацијата „Св. Трифун“ во Кавадарци, Недела на виното „Св. Трифун“ во Неготино и манифестацијата „Св. Трифун“ во Демир Капија.

Скопски вински салон – „Винодонија“ е вински настан од едукативен карактер во Македонија, кој има за цел подигнување на винската култура во земјава и развојот на нашиот вински регион. Освен дегустации на вино, тој вклучува и дегустација на најразлични домашни и увозни сирења, сувомесни производи, маслинови масла, итн., а во рамките на настанот се одржуваат и едукативни работилници и предавања. Постои од 2016 година и е организиран од Здружението на сомелиери на Република Македонија.

Вино Фест е манифестација која за прв пат се одржа во 2012 година. Традиционално ја организира компанијата „Веропулос“ и има за цел да ги промовира домашните вино производители, а во исто време, на посетителите да им понуди уживање во врвни вина и деликатеси.

Фестивалот **„Вино и сирење“** се одржува традиционално во градот Охрид. Овој фестивал нуди одлична можност за локалните производители на вино и сирење да ги презентираат своите производи на пазарот. Во основа овој фестивал претставува своевиден мини саем на кој се презентираат виното и сирењето како дел од традиционалната македонска гастрономија.

Манифестацијата **„Фестивал на староградска музика и вино“** се организира во рамките на Битолското културно лето „Бит-фест“ во Битола. Традиционално се одржува во Стара битолска чаршија, каде преку староградската музика се промовира одредена винарија.

Ден на Вранецот е манифестација која се организира од страна на Здружението на производители и извозници на вино и други пијалаци произведени од грозје „Вина од Македонија“. Манифестацијата има за цел да ја популаризира сортата Вранец и да се дегустира вино произведено од оваа сорта. Исто така, преку овој настан се потенцира важноста на локалните сорти, се подржуваат локалните винарии и се зајакнува свеста на потрошувачите ширум светот за вината кои доаѓаат од Република Северна Македонија.

Тиквешка винска регата е манифестација која се одржува од 2012 година во организација на Здружението за негување и развој на винската култура, вински туризам и производи од грозје „Винотек“ од Кавадарци. Со чамци и кајаци се минува дел од македонскиот пат на виното, по кој некогаш со сплавови се носело вино до Солун. Во дводневната регата учествуваат шеесетина учесници од земјата и странство, љубители на природата и квалитетното вино. Регатата ги обединува виното, рекреацијата и културата, бидејќи се посетуваат винарии, манастири и археолошки локалитети. За најголемите авантуристи организирана е интересна игра. Учесниците добиваат мапи и го бараат скриеното богатство во лозовите плантажи, а богатството секако е вино, кое е награда за оној што ќе го пронајде. Во регатата се вклучени посетата на Градско, Кавадарци, Неготино и Демир Капија и вклучува едно ноќевање. Се одвива по реката Вардар и Тиквешкото езеро.

4.5. Вински музеи

Во Република Северна Македонија постојат поголем број на музеи во винските региони во кои можат да бидат пронајдени артефакти поврзани со винската култура. Како позначајни, ќе ги издвоиме музеите кои се наоѓаат во централниот вински регион.

Музеј на вино во Демир Капија. Музејот на вино кој се наоѓа во Демир Капија, во дворот на основното училиште „Димче Ангелов Габерот“, е еден од малкуте музеи во светот кои се посветени на виното, како и винските археолошките експонати. Во богатата колекција на музејот се наоѓаат и некои од најстарите експонати од ваков вид, како кристален бокал за вино кој припаѓал на австриската кралица Марија Терезија, како и пехар – чашата од Луј 14-ти, која е рачно работена и рачно декорирана со флорални мотиви. Музејот на вино располага со неколку поставки, и тоа:

- » Археолошка галерија со поставка на предмети кои зборуваат за континуитет на живот кој се одвивал од праисторија до среден век на просторот на Тао-Теј Стенае, Стена – Стенае, Пресек-Демир Капија.
- » Винска галерија каде се поставени различни видови садови, шишиња, бокали од цел свет кои ја отсликуваат и прикажуваат винската консумна култура, и изложбени дрвени камари за винариите кои се во Тиквешкиот вински регион.
- » Ликовна галерија каде има сала во која има презентација од 18 часа аудио-визуелен архивски снимен материјал од археологија, историја и природни реткости

на Демир Капија.

» Историска галерија каде посетителите може да ја почувствуваат долгата традиција на градот на кралевите во долината на пајонските владетели.

Во поставките на музејот има различни експонати кои се со различна периодизација. Се појавуваат различни периоди, различни стилови, форми и изработки, а сепак имаат една намена – сервирање и консумирање на виното. Како едни од најстарите експонати се бокалите за вино кои датираат од третиот век пред нашата ера, во нив се полнело виното и од самиот бокал се точело истото.

Музеј Неготино. Општинската Установа Музеј на град Неготино е основана во 1978 година со Одлука на Собранието на Општина Неготино и е институција која делува во областа на културата. ОУ Музеј на град Неготино е културно, просветна и научна установа, која преку систематско истражување, собирање, средување, стручно и научно обработување и проучување, заштита, чување, објавување и презентирање на музејскиот материјал, го шири образованието за културното наследство, трајно ги задоволува културните потреби на работните луѓе и граѓаните и придонесува за унапредување на стручната и научно-истражувачка работа и развој на културата, науката, образованието и други дејности. ОУ Музеј на град Неготино е музеј од општ карактер, односно комплексен музеј во кој работењето се организира преку организациони единици – одделенија:

- » Одделение за археологија;
- » Одделение за историја;
- » Одделение за етнологија;
- » Одделение за ликовна уметност;

Првата изложба била организирана во 1978 година и содржела материјали од ликовното творештво на познатиот ликовен уметник Димче Протугер. Установата располага со изложбен простор од 450 м² за постојани музејски поставки и околу 100 м² за повремени изложби. Во 2008 година е дограден дел од дополнителни 200 м² со донација од Италијанската амбасада преку фондацијата „Тиквешки вински пат“ за развој на вински туризам. Денес во овој простор се наоѓа етнолошко-винската поставка, а во долниот дел е сместен Лапидариумот кој содржи дел од збирката на камена пластика на ОУ Музеј на град Неготино.

Галерија на вино во Неготино. Галеријата на виното е лоцирана во комплексот на манастирот „Свети Ѓорѓи“ во Неготино. Богатата традиција во одгледувањето на вино се најкарактеристични обележја на ова поднебје. Постојат голем број археолошки и етнолошки предмети поврзани со лозарството и винарството кои се сместени во Галеријата на виното. Покрај тоа овој објект има и изложбено – продажен дел каде може да се најдат најквалитетните сортни вина произведени во нашите познати винарии.

Музеј Кавадарци. Музеј-галеријата од Кавадарци е непрофитна организација од областа на културата која постои од 1973 година. Нејзината основна задача и активност е да прибира, истражува, собира, средува, стручно и научно обработува, проучува, заштитува, чува, објавува и презентира музејски предмети од сите области на музејската дејност. Музеј-галеријата е институција отворена за јавноста, а има и едукативна улога да привлекува поширока публика од сите слоеви на општеството. Исто така има за цел да развива и интерактивна комуникација со посетителите, за популаризација на движното и недвижното културно наследство. Музеј-галеријата е општ музеј и во него делуваат неколку одделенија: археолошко, етнолошко, историско, оддел за историја на уметност и галерија каде годишно се случуваат десетина изложби.

Во состав на Музеј-галеријата од Кавадарци спаѓа и Музејот на „Предмети и материјали за производство и обработка на традиционалната Тиквешка храна“ кој е отворен во 2013 година. Во овој музеј има од пет оддели или постојани поставки и тоа: Археолошка, Винарска, Етнолошка, Спомен соба на Васил Хаџиманов и Спомен соба на Никола Бадев.

Во музејот се изложени повеќе од 500 предмети и експонати, поврзани со производство и обработка на храната, а исто така и орудија и алати за обработка и производство на традиционалната тиквешка храна. Изложените предмети датираат од времето на Неолитот 4.500 години п.н.е. , па се до 20 век. Тие се изработени од камен, дрво, керамика, метал и стакло. Поставката е збогатена со машка и женската народна носија која го отсликува етничкиот предел Тиквеш. Исто така музејот ни го прикажува начинот на производство на традиционалната тиквешка храна, која во најголем дел е резултат на плодовите на растенијата со кои е богата Тиквешката како: пченица, јачмен, афион, рж, овес и винова лоза.

Основната замисла на музејот е преку предмети, материјали и фотографии да ги претстави предметите и орудијата за производство и подготовка на храната низ вековите во Тиквешката. Во првиот дел на поставката ја претставуваме употребата на орудија и садови за производство и подготовка на храна уште во времето на праисторијата, односно времето на неолитот. Во некои од неолитските наоѓалишта кои се наоѓаат во Тиквешката како „Чаковец“ во близина на с. Ресава откриени се карбонизирани семиња од неколку видови на пченица и јачмен, потоа овес, како и семки од јаболка, цреша и диво грозје. Според досегашните истражувања и според остолошкиот материјал, доминира употребата на месо од овци и кози, а се употребувало и месото на свињите и говедата. Заедно со нив во времето на неолитот се употребувало месо од диви животни и птици.

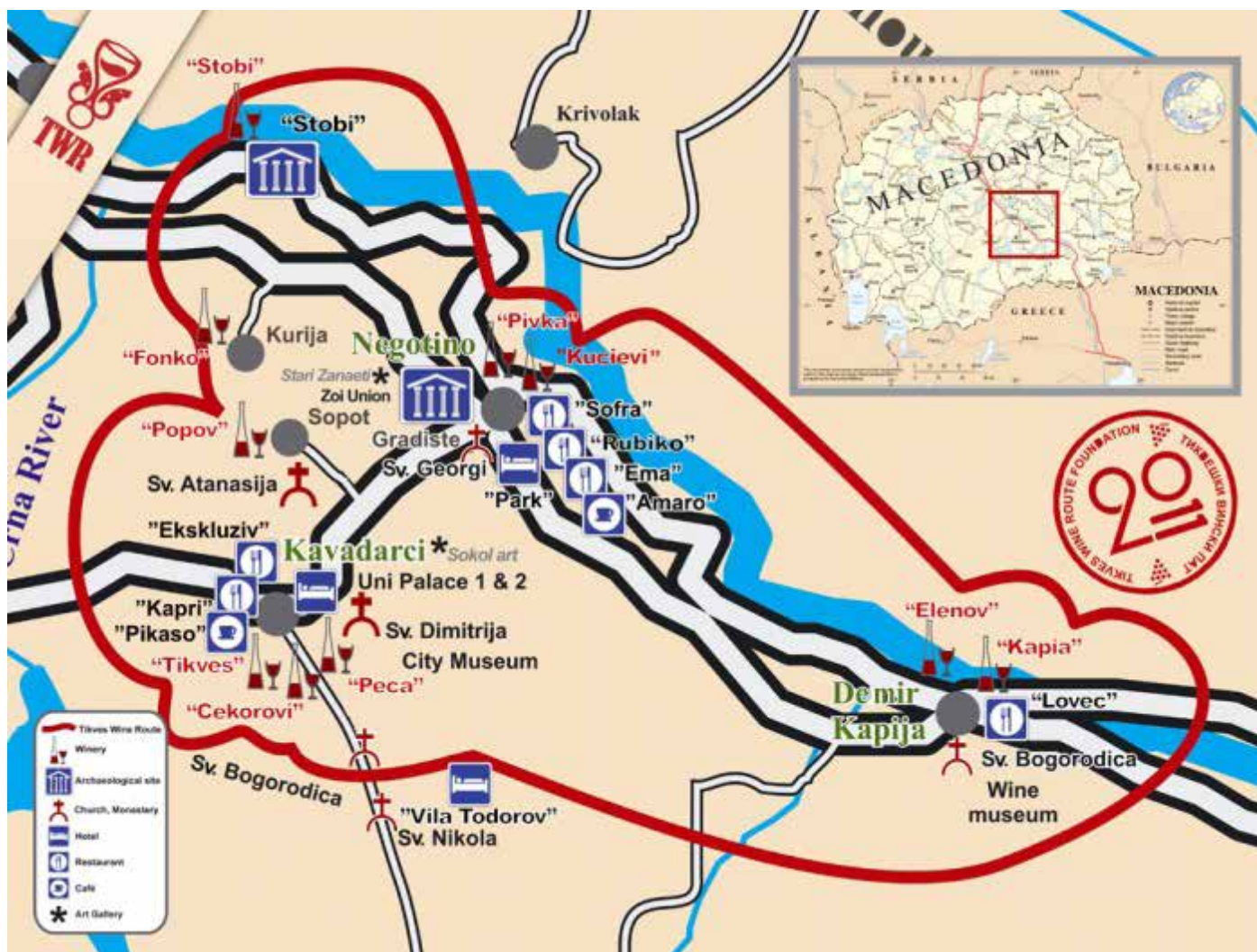
4.6. Вински патишта

Во Република Северна Македонија формирана е фондација Тиквешки вински пат со следните цели:

- » Развој на алтернативниот туризам
- » Развој на винските патишта во Република Северна Македонија
- » Воспоставени стандарди и критериуми за функционирање на Винските патишта

во Република Северна Македонија

- » Развивање на потребната инфраструктура за функционирање на Винските патишта
- » Промоција на винските патишта на странските пазари
- » Вмрежување во меѓународните мрежи на вински патишта
- » Едукација во туризмот и угостителството
- » Развој на алтернативниот туризам во Тиквешкиот регион
- » Одржлив и рурален развој

Тиквешкиот вински пат го опфаќа регионот на Тиквеш со градовите Кавадарци, Неготино и Демир Капија. Тиквешкиот вински пат е туристичка атракција исполнета со настани и доживувања, овој производ не е само вкусно вино и во недоглед распространети насади, туку сплет на култура, природа и традиција типична за Тиквешкиот регион. Посетителите може да ги посетат винските насади, да дегустираат различни видови вино во повеќе винарии, да пробаат традиционални македонски специјалитети, да се запознаат со културно историското наследство и да уживаат во природните убавини. Сето тоа надополнето со врвна угостителска услуга и професионални водичи и сомелиери кои овозможуваат врвно доживување за гостите. За потребите на посетителите се организираат еднодневни и повеќедневни тури, часови по готвење, дегустации и слично.

4.7. Продавници за вино

Македонските вина може да се најдат во сите подобро снабдени маркети и продавници. Винарија **Тиквеш** има свои продавници во Скопје и Кавадарци.

Камник винарија има продавница - Камник вина (Kamnik wines store) која се наоѓа во центарот на Скопје и нуди широк избор на целата селекција на вина од винаријата Шато Камник, како и чаши, декантери и останати производи за винска намена од познатиот бренд Riedel.

Винарија **Сковин** има свои продавници на повеќе локации во Република Северна Македонија и тоа:

- » Продавница Сковин Автокоманда
- » Продавница Сковин Капиштец
- » Продавница Сковин Стара Рампа
- » Продавница Сковин Ристиќева Палата
- » Продавница Сковин Аеродром
- » Продавница Сковин Битола

Продавниците за вина се важен сегмент од винскиот туризам, бидејќи туристите можат да набават вино како сувенир кој ќе го понесат назад во својата матична земја или вино кое ќе го консумираат за време на својот престој.

III. МЕРКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОНАТАМОШНИ АКТИВНОСТИ

Студијата предлага мерки и препораки за понатамошни активности поврзани со винскиот туризам и винариите, како усогласување на законската регулатива поврзана со винарството и туризмот, промоција на винариите, потенцијални локации за поставување на инфо табли и патокази и потенцијални локации за нови вински центри кои се дадени подолу во текстот.

1. Мерки и препораки за усогласување на законската регулатива

Во поглед на усогласување на законската регулатива кој е директно и индиректно поврзана со студијата, се забележуваат одредени недостатоци кои во идниот период би требало да бидат дополнети.

Најпрво, би требало да се регулира и дополни статусот на винскиот туризам во рамки на важечкиот Закон за вино. Оваа иницијатива би требало да биде спроведена од страна на Асоцијацијата на вина и Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство и Секторот за лозарство, винарство и овоштарство и Секторот за рурален развој, земајќи предвид дека најголемиот дел од винариите се наоѓаат во рурални средини.

Од друга страна, регулирањето на винскиот туризам треба да биде вклучено и во Законот за туристичка дејност. Во земјите од регионот, винскиот туризам е од големо значење и истиот е вклучен во законските регулативи. Вклучување и дефинирање на винските патишта во земјата е важен сегмент кој треба да биде опфатен во законската рамка. Прилагодувањето на законските регулативи поврзани со храна и угостителска дејност, во однос на традиционалното подготвување на локална храна и користење на локални производи во рестораните.

2. Мерки и препораки за идна промоција на винскиот туризам

Во студијата е направена анализа на винскиот туризам во Република Северна Македонија. Промоцијата на винариите и винскиот туризам во земјата може да биде направена на неколку начини и тоа:

- » Меѓународна промоција преку учество на саеми за вино и туризам и заедничка понуда на винариите и туристичкото стопанство од земјата;
- » Промоција на официјалната веб страна за туристичка промоција на Република Северна Македонија и Агенција за промоција и поддршка на туризмот (АППТ), во моментот на оваа веб страна има само 7 винарии;
- » Изработка на промотивни материјали како брошури и туристички водичи за вински туризам во земјата;
- » Регионална промоција, преку членство во регионални и меѓународни организации и асоцијации за вински туризам; и
- » Локална промоција, преку официјалните веб страни на општините, регионите и винариите.

Од друга страна, оваа Студија која има за цел анализа на винскиот туризам, може да биде дистрибуирана и понудена на домашните и странските инвеститори кои се заинтересирани да инвестираат во потенцијалните и постоечките винарии преку електронските медиуми, поставување на официјалните веб страни на институциите, социјални мрежи, распространување во печатен формат на меѓународни саеми за вино и туризам, меѓународни конференции и конвенции, бизнис состаноци, преку меѓународни здруженија и асоцијации за вински туризам, амбасади и конзуларни претставништва и др.

3. Потенцијални локации за нови вински дестинации

Во анализата направена за потребите на Студијата, беше забележано, дека покрај Централниот вински регион каде има 24 винарии, капацитетот на винариите за развој на вински туризам во останатите два региони не е доволно искористен.

Теренските истражувања за потребите на Студијата кои треба да ги утврдат потенцијалите локации за изградба на идни вински центри во функција на винскиот туризам центри во Република Северна Македонија се следните:

- » **Источен вински регион.** Во овој регион има само една винарија која нуди дегустација на туристи. Се препорачува вклучување во винската туристичка понуда на регионот и на останатите винарии од другите две виногорја.
- » **Западен вински регион.** Во Западниот вински регион, активности поврзани со винскиот туризам бележиме во Охрид, Битола и Прилеп. Се препорачува активирање во вински туризам и на останатите винарии од овој регион и изградба на вински центри и во останатите виногорја во кои нема такви, а има услови за одгледување на лозје и производство на вино.
- » **Централен вински регион.** Овој регион има 24 винарии кои нудат дегустација, новој број може да биде зголеми преку изградба на соодветна туристичка инфраструктура од страна на постоечките винарии, како и отворање на нови, согласно потенцијалот на регионот. Покрај Скопското и Тиквешкото виногорје, препорачливо е лоцирање на овие центри и во останатите виногорја.

Како поддршка на развојот на винскиот туризам и нови вински центри, од големо значење е едукацијата на кадри за развој на вински туризам во формалното и неформалното образование, едукација на туристички водичи за вински туризам, изработка на пакет туристички аранжмани за вински туризам од страна на туристичките агенции, изработка на национална стратегија за вински туризам и др.

4. Потенцијални локации за поставување на инфо табли и патокази за вински туризам

Согласно Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата, Министерството за транспорт и врски во соработка со Министерството за внатрешни работи има изготвено Правилник за сообраќајни знаци, опрема и сигнализација. Според овој Правилник, туристичките знаци и останата сигнализација се наменети за известување на учесниците во сообраќајот за културните, историските, природните и туристичките знаменитости и останатите објекти и содржини во населените места.

Во однос на туристичките патни знаци наменети за винскиот туризам и винариите, во моментот постојат патни знаци кои ги означуваат винариите Тиквеш и Стоби (поставени на меѓународниот патен правец Е75), како и знаци за Тиквешки вински пат (поставени во околина на Кавадарци), како и одделни туристички знаци поставени во близина на винариите на различни патни правци низ земјата (пример Попова Кула и Кралица Марија во Демир Капија).

Истражувањата за потребите на оваа студија, покажаа дека е потребна подобра патна сигнализација и означување на винариите и винскиот туризам во земјата, како и замена на постоечките и стари табли со нови. Препорака е поставување на патни знаци за вински туризам на повеќе локации, кои би ги одбележале приходите до винариите, винските музеи, на различни локации како:

- » Централен регион (Скопје, Кавадарци, Неготино, Демир Капија, Градско, Штип и др.)
- » Источен регион (Куманово, Кратово и др.)
- » Западен регион (Прилеп, Битола, Охрид, Струга и др.)

Подобрување на патната сигнализација би допринело за зголемување на посетеноста, промоција на винариите и винскиот туризам и подобра навигација во просторот од страна на посетителите, пред сè меѓународните патувања и странските туристи.

Прашалник за винарии и вински туризам

Име на винаријата	
Година на формирање	
Општина	
Телефон за контакт (фиксен/мобилен)	
Адреса	
Веб страна	
Е-маил	
Сообраќајна поврзаност (објаснување како да се стигне до винаријата)	
Паркинг капацитети	
Капацитет на производство во литри	
Кратка историја на винаријата (до 500 збора)	
Работно време (работни денови и за време на викенд/празници)	
Можност за дегустација (до 500 збора)	
Сместување (број на соби и легла)	
Конференциски капацитети (до 500 збора)	
Ресторански дел (број на маси и столови)	
Туристички капацитети во близина (сместување, исхрана и др.)	
Туристички атракции во близина (природа, културни споменици, настани и др.)	
Дополнителни активности во винаријата	
Останати важни аспекти поврзани со винаријата	
Организација на тури за посетителите од страна на винаријата (опис на турите до 500 збора)	

- » Anderson, K., Neglen, S., Pinilla, S. (2017) *Global wine markets 1860 to 2016: a statistical compendium*. Adelaide: The University of Adelaide Press.
- » Asero, V., Patti, S. (2009) *From wine production to wine tourism experience: the case of Italy*. American association of wine economists, AAWE Working Paper No. 52.
- » Beeston, J. (2002) *The wine regions of Australia*. Sydney: Allen & Unwin.
- » Beleski, K. (2014) *Wines of Macedonia: a short guide to wines and wineries*. Skopje: Bato & Divajn.
- » Brostrom, G., Brostrom, J. (2009) *The Business of Wine: An Encyclopedia*. Westport: Greenwood Press.
- » Bruwer, J. (2003) South African wine routes: some perspectives on the wine tourism industry's structural dimensions and wine tourism product. *Tourism Management*, 24, pp. 423-435.
- » Burnham, D., Skilleas, O. M. (2012) *The Aesthetics of Wine*. Oxford: John Wiley & Sons Inc.
- » Carlsen, J., Charters, S. (2006) *Global Wine Tourism: Research, Management and Marketing*. Oxon: CAB International.
- » Dougherty, P. (2012) *The Geography of Wine: Regions, Terroir and Techniques*. New York: Springer.
- » Flint, D., Signori, P., Golcic, S. (2016) *Contemporary Wine Marketing and Supply Chain Management*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- » Geić, S. (2011) *Menadžment selektivnih oblika turizma*. Split: Sveučilište u Splitu.
- » Gilinsky, A. (2015) *Crafting Sustainable Wine Businesses: Concepts and Cases*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- » Hall, M. (2003) *Wine, food and tourism marketing*. Binghamton: Haworth Press.
- » Hall, M., Sharples, L. (2008) *Food and Wine Festivals and Events Around the World: Development, Management and Markets*. Oxford: Elsevier.
- » Hall, M., Sharples, L., Cambourne, B., Macionis, N., eds. (2000) *Wine Tourism Around the World*. Oxon: Routledge.
- » Johnson, H., Robinson, J. (2013) *The world atlas of wine*. London: Octopus Publishing Group Ltd.
- » Khan, M. (2016) *Strategic Winery Tourism and Management: Building Competitive Winery Tourism and Winery Management Strategy*. Boca Raton: CRC Press.
- » Manila, M. (2012) Wine tourism – a great tourism offer face to new challenges. *Journal of tourism*, 13, pp. 54-60.
- » McGovern, P., Fleming, S., Katz, S. (2005) *The Origins and Ancient History of Wine*. Amsterdam: Gordon and Breach Publishers.
- » Ortiz, M. P., Rama, M. C. D., Armengot, C. R., eds. (2016) *Wine and Tourism: A Strategic Segment for Sustainable Economic Development*. New York: Springer.
- » Peters, G. (1997) *American Winescapes*. Boulder: Westview Press.
- » Pinney, T. (2005) *A history of wine in America: from prohibition to the present*. Berkeley: University of California Press.
- » Pivac, T., Romelic, J., Kasic, K. (2009) Estimation of potentials for development of wine tourism in Vojvodina. *Collection of papers – Faculty of Geography at the University of Belgrade*, LVII, pp. 215-228.
- » Robinson, J. (2015) *The Oxford Companion to Wine*. Oxford: Oxford University Press.
- » Stevenson, T. (2005) *The Sotheby's wine encyclopedia*. New York: DK Publishing.
- » UNWTO (2016) *UNWTO Wine Tourism Prototype*. Madrid: UNWTO.
- » UNWTO (2019) *International Tourism Highlights, 2019 Edition*. Madrid: UNWTO.
- » Vlachvei, A., Notta, O. (2009) Wine Routes in Greece: Producers' Perceptions and Economic Implications. *International Journal of Arts and Sciences*, 3(2), pp.95-106.
- » Vlam, D., Simjanovska, I. (2011) *Macedonian wine guide*. Skopje: Polyesterday.
- » Vlastelica, R. (2009) *Serbian Wine Routes*. Belgrade: Tourism Organization of Serbia.
- » Глобал Проект Консалтинг (2014) *Подстратегија за традиции и настани на Република Македонија*. Охрид: АППТРМ.

- » Државен завод за статистика (2019) Статистички годишник на Република Северна Македонија 2019, Туризам во Република Северна Македонија 2008-2018. Скопје: Државен завод за статистика.
- » Закон за автокампови (2013) Службен весник на СРМ, бр. 13.
- » Закон за виното (2010) Службен весник на Република Македонија бр. 50;
- » Закон за основање Агенција за промоција и поддршка на туризмот (2008) Службен весник на СРМ, бр. 103.
- » Закон за планински патеки (2014) Службен весник на СРМ, бр. 38.
- » Закон за туристичка дејност (2004) Службен весник на СРМ, бр. 62.
- » Закон за туристички развојни зони (2012) Службен весник на СРМ, бр. 141.
- » Закон за угостителска дејност (2004) Службен весник на СРМ, бр. 62.
- » Иванова-Петропулос, В. (2013) Сензорна и аналитичка евалуација на вино. Штип: УГД.
- » Ин дизајн студио (2011) Водич низ македонските винарии. Скопје: Ин дизајн.
- » Кол & Партнер (2016) Национална стратегија за развој на туризмот на Република Македонија 2016-2020. Скопје: Министерство за економија.
- » МЗШВ (2010) Нацрт стратегија за лозарство и винарство, 2010-2015. Скопје: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија;
- » Мичев, Г., Методијески, Д. (2018) Сомелиерство. Штип: УГД.
- » Нацев, Т. (2016) Вински региони во провинција Македонија Втора. Годишник на Асоциација за антропологија, етнологија и фолклористика „Онгъл“, 10 (14), стр. 405-415.
- » Стамов, С., Никовска, К. (2013), Сомелиерство. Стара Загора: Кота;
- » Таргет Комуникации (2012) Национална стратегија за развој на руралниот туризам на Република Македонија 2012–2017. Скопје: Министерство за економија.
- » Ташков, Н., Димитров, Н., Методијески, Д. (2016) Водич за препознатливите производи, локалитети, објекти и настани во Македонија. Скопје: АППТРМ.
- » Халидеј, Џ., Џонсон, Х. (2011) Уметноста и науката за виното. Скопје: Арс Ламина.
- » Центар за развој на Вардарски регион (2015) Програма за развој на Вардарски регион 2015-2019. Велес: Центар за развој на Вардарски регион.
- » Центар за развој на Источен регион (2015) Програма за развој на Источен регион 2015-2019. Штип: Центар за развој на Источен регион.
- » Центар за развој на Југозападен регион (2015) Програма за развој на Југозападен регион 2015-2019. Охрид: Центар за развој на Југозападен регион.
- » Центар за развој на Југоисточен плански регион (2016) Водич за инвестирање во југоисточниот плански регион. Струмица: Центар за развој на Југоисточен плански регион.
- » Центар за развој на Југоисточен регион (2015) Програма за развој на Југоисточен регион 2015-2019. Струмица: Центар за развој на Југоисточен регион.

